

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL GERARD HOGAN
prezentate la 16 septembrie 2021¹

Cauza C-251/20

Gtflix Tv
împotriva lui
DR

[cerere de decizie preliminară formulată de
Cour de cassation (Curtea de Casație, Franța)]

„Cerere de decizie preliminară – Cooperare judiciară în materie civilă – Regulamentul nr. 1215/2012 – Publicare pe internet a unor comentarii care denigrează o persoană juridică – Acțiuni având ca obiect rectificarea informațiilor, ștergerea conținutului și despăgubirea pentru prejudiciul suferit – Competență de a soluționa acțiunile de despăgubire pentru prejudiciul suferit – Litigii strategice împotriva participării publice (SLAPP)”

I. Introducere

1. Încă de la intrarea în vigoare a Convenției de la Bruxelles privind competența judiciară și executarea hotărârilor judecătorești² și înlocuirea ulterioară a acesteia cu diferitele reiterări ale Regulamentului de la Bruxelles³, întregul corpus de drept internațional privat „europenizat” a urmărit să promoveze previzibilitatea și securitatea în alocarea competenței în materie civilă instanțelor din fiecare stat membru în parte. De asemenea, sistemul prevăzut prin Convenția de la Bruxelles a urmărit, acolo unde era posibil, să concentreze posibilele soluții jurisdicționale în legătură cu o anumită cauză în cât mai puține sisteme juridice posibile, și anume acelea care au cea mai strânsă legătură cu acțiunea.

2. Aceste obiective au fost puse însă sub semnul întrebării de o serie de cauze care datează cel puțin de la pronunțarea de către Curte a Hotărârii Shevill⁴, în 1995. Problema devine mai acută în cazul în care un reclamant a solicitat despăgubiri în temeiul răspunderii extracontractuale pentru publicații calomnioase și pentru alte tipuri similare de publicații, în cadrul căreia se pretinde că fapta ilicită a cauzat un prejudiciu într-o varietate de jurisdicții diferite. În astfel de împrejurări, nu pare posibil să se aplice o normă care abordează în mod satisfăcător aceste obiective potențial conflictuale ale securității, previzibilității și proximității, pe de o parte, evitând

¹ Limba originală: engleza.

² Convenția de la Bruxelles din 27 septembrie 1968 privind competența judiciară și executarea hotărârilor judecătorești în materie civilă și comercială (JO 1972, L 299, p. 32, Ediție specială, 19/vol. 10, p. 3).

³ Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2012, L 351, p. 1).

⁴ Hotărârea din 7 martie 1995, Shevill și alții (C-68/93, EU:C:1995:61).

în același timp o multitudine de competențe judiciare posibile, pe de altă parte. Aceste dificultăți sunt accentuate de progresele tehnologice ale lumii contemporane în cazul în care anumite comentarii pretins calomnioase sau, altfel spus, ilicite au fost publicate pe internet.

3. Acesta este cadrul juridic general al complexelor întrebări în materie de competență ridicate de prezenta cerere de decizie preliminară, care vizează interpretarea articolului 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012.

4. Cererea a fost formulată în contextul unui litigiu între Gtflix Tv, o societate de divertisment pentru adulți cu sediul în Republica Cehă, și DR, un regizor, producător și distribuitor de filme pornografice cu domiciliul în Ungaria, referitor la o despăgubire pentru pretensele afirmații derogatorii făcute de DR pe mai multe site-uri internet și pe mai multe forumuri. Înainte de a analiza situația de fapt sau aspectele juridice de fond, este mai întâi necesar să stabilim cadrul juridic relevant.

II. Cadrul juridic

A. *Dreptul internațional*

5. Convenția de la Paris privind protecția proprietății industriale, semnată la 20 martie 1883, revizuită la Stockholm la 14 iulie 1967 și modificată la 28 septembrie 1979 (Culegerea de tratate a Organizației Națiunilor Unite, vol. 828, nr. 11851, p. 305), se referă la proprietatea industrială în sensul cel mai larg al termenului și are ca obiect brevetele, mărcile de fabrică sau de comerț, desenele sau modelele industriale, modelele de utilitate, mărcile de servicii, numele comercial, indicațiile de proveniență și reprimarea concurenței neloiale.

6. Articolul 10 bis din convenția menționată prevede:

„(1) Țările Uniunii sunt obligate să asigure cetățenilor Uniunii o protecție efectivă împotriva concurenței neloiale.

(2) Constituie un act de concurență neloială orice act de concurență contrar practicilor cinstite în materie industrială sau comercială [...]

(3) Vor trebui să fie interzise mai ales:

1. orice fapte care sunt de natură să creeze, prin orice mijloc, o confuzie cu întreprinderea, produsele sau activitatea industrială sau comercială a unui concurent;
2. afirmațiile false, în exercitarea comerțului, care sunt de natură a discredita întreprinderea, produsele sau activitatea industrială sau comercială a unui concurent;
3. indicațiile sau afirmațiile a căror folosire, în exercitarea comerțului, este susceptibilă să inducă publicul în eroare cu privire la natura, modul de fabricație, caracteristicile, aptitudinea la întrebuințare sau cantitatea mărfurilor.”

B. Dreptul Uniunii

1. Regulamentul nr. 1215/2012

7. Considerentele (13)-(16) și (21) ale Regulamentului nr. 1215/2012 prevăd:

„(13) Trebuie să existe o legătură între procedurile cărora li se aplică prezentul regulament și teritoriul statelor membre. În consecință, în principiu, ar trebui să se aplice normele comune privind competența judiciară, atunci când pârâtul are domiciliul pe teritoriul unui stat membru.

(14) Un pârât care nu are domiciliul pe teritoriul unui stat membru ar trebui, în general, să intre sub incidența normelor naționale privind competența judiciară aplicabile pe teritoriul statului membru unde se află instanța sesizată.

Cu toate acestea, pentru a asigura protecția consumatorilor și a angajaților, pentru a proteja competența instanțelor statelor membre în situații în care dețin competență judiciară exclusivă și pentru a respecta autonomia părților, anumite norme de competență judiciară din prezentul regulament ar trebui să se aplice indiferent de domiciliul pârâtului.

(15) Normele de competență ar trebui să prezinte un mare grad de previzibilitate și să se întemeieze pe principiul conform căruia competența este determinată, în general, de domiciliul pârâtului. Astfel, competența ar trebui să fie întotdeauna determinată pe baza acestui criteriu, cu excepția câtorva situații bine definite în care materia litigiului sau autonomia părților justifică un alt punct de legătură. În cazul persoanelor juridice, domiciliul trebuie să fie definit în mod independent, în vederea ameliorării transparenței normelor comune și a evitării conflictelor de competență.

(16) În afară de instanța domiciliului pârâtului, ar trebui să existe și alte instanțe autorizate în temeiul unei legături strânse între instanță și acțiune sau în scopul bunei administrări a justiției. Existența unei legături strânse ar trebui să asigure securitatea juridică și să evite posibilitatea de a se introduce o acțiune împotriva pârâtului în fața unei instanțe dintr-un stat membru care nu era previzibilă în mod rezonabil de către acesta. Acest lucru este important în special în litigiile privind obligații necontractuale care rezultă din încălcări ale intimității și ale drepturilor legate de personalitatea sa, inclusiv privind calomnia.

[...]

(21) În interesul administrării armonioase a justiției, este necesar să se reducă la minimum posibilitatea apariției procedurilor concurente și să se evite pronunțarea în diferite state membre a unor hotărâri ireconciliabile. Ar trebui să fie prevăzut un mecanism clar și eficace de rezolvare a cazurilor de litispendență și de conexitate, precum și de înlăturare a problemelor care decurg în urma divergențelor interne referitoare la determinarea datei la care se consideră că o cauză este pendinte. În sensul prezentului regulament, este necesar ca data în cauză să fie definită în mod independent.”

8. Normele privind competența sunt prevăzute în capitolul II din regulamentul menționat, care cuprinde articolele 4-34.

9. Articolul 4 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1215/2012, care face parte din secțiunea 1, intitulată „Dispoziții generale”, din capitolul II, are următorul cuprins:

„Sub rezerva dispozițiilor prezentului regulament, persoanele domiciliat pe teritoriul unui stat membru sunt acționate în justiție, indiferent de naționalitatea lor, în fața instanțelor respectivului stat membru.”

10. Articolul 5 alineatul (1) din regulamentul menționat, care face parte din secțiunea 1, prevede:

„Persoanele domiciliat pe teritoriul unui stat membru pot fi acționate în justiție în fața instanțelor unui alt stat membru numai în temeiul normelor enunțate în secțiunile 2-7 din prezentul capitol.”

11. Textul articolului 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012 este identic cu textul articolului 5 alineatul (3) din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74), care a fost abrogat prin Regulamentul nr. 1215/2012 și corespunde cu textul articolului 5 alineatul (3) din Convenția de la Bruxelles. Această dispoziție, care face parte secțiunea 2, intitulată „Competențe speciale”, din capitolul II din Regulamentul nr. 1215/2012, prevede:

„O persoană care are domiciliul pe teritoriul unui stat membru poate fi acționată în justiție într-un alt stat membru:

[...]

(2) în materie delictuală și cvasidelictuală, în fața instanțelor de la locul unde s-a produs sau riscă să se producă fapta prejudiciabilă.”

12. Articolul 30 din Regulamentul 1215/2012 are următorul conținut:

„(1) În cazul în care acțiuni conexe sunt pendinte înaintea unor instanțe din state membre diferite, instanța sesizată ulterior poate suspenda judecata.

(2) Dacă acțiunea înaintea primei instanțe sesizate este pendinte în primă instanță, orice altă instanță sesizată ulterior poate, de asemenea, la cererea uneia dintre părți, să își decline competența, dacă prima instanță sesizată are competență în acțiunile în cauză și dacă legislația sa permite conexarea acestor acțiuni.

(3) În înțelesul prezentului articol, sunt considerate conexe acele acțiuni care sunt atât de strâns legate între ele încât este oportună instrumentarea și judecarea lor în același timp pentru a se evita riscul pronunțării unor hotărâri ireconciliabile în cazul judecării separate a cauzelor.”

2. Regulamentul (CE) nr. 864/2007

13. Considerentul (7) al Regulamentului (CE) nr. 864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale (Roma II)⁵ prevede:

„(7) Domeniul de aplicare material și dispozițiile prezentului regulament ar trebui să fie conforme cu Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială («Bruxelles I»)⁶ și instrumentele privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale.”

14. Articolul 4 din regulamentul menționat, intitulat „Norma generală”, prevede:

„(1) Cu excepția dispozițiilor contrare din cadrul prezentului regulament, legea aplicabilă obligațiilor necontractuale care decurg dintr-o faptă ilicită este legea țării în care s-a produs prejudiciul, indiferent în ce țară are loc faptul cauzator de prejudicii și indiferent de țara sau țările în care se manifestă efectele indirecte ale respectivului fapt.

(2) Cu toate acestea, în cazul în care persoana a cărei răspundere este invocată și persoana care a suferit prejudiciul își au reședința obișnuită în aceeași țară în momentul producerii prejudiciului, se aplică legea respectivei țări.

(3) În cazul în care reiese clar, din toate circumstanțele referitoare la caz, că fapta ilicită are în mod vădit mai multă legătură cu o altă țară decât cea menționată la alineatul (1) sau la alineatul (2), se aplică legea acelei alte țări. O legătură vădit mai strânsă cu o altă țară se poate întemeia, în special, pe o relație preexistentă între părți, ca de pildă un contract, care este în strânsă legătură cu respectiva faptă ilicită.”

15. Articolul 6 alineatele (1)-(2) din același regulament, intitulat „Concurența neloială și actele care îngădesc libera concurență”, prevede:

„(1) Legea aplicabilă obligațiilor necontractuale care decurg dintr-un act de concurență neloială este legea țării în care sunt sau pot fi afectate relațiile concurențiale sau interesele colective ale consumatorilor.

(2) Dacă un act de concurență neloială afectează exclusiv interesele unui anumit concurent, se aplică dispozițiile articolului 4.”

C. Dreptul francez

16. În dreptul francez, concurența neloială se referă la orice act de utilizare excesivă a libertății unei persoane de a desfășura o activitate economică, prin recurgerea la proceduri care sunt contrare normelor și practicilor și care cauzează prejudicii. Printre formele recunoscute de concurență neloială se numără și denigrarea, care, potrivit jurisprudenței Curții de Casație

⁵ JO 2007, L 199, p. 73.

⁶ JO 2001, L 12, p. 1.

franceze, constă în divulgarea de informații de natură a discredita un concurent⁷. Această faptă ilicită de natură civilă – care este distinctă de calomnie – este reglementată de normele franceze privind răspunderea civilă.

III. Situația de fapt din acțiunea principală și cererea de decizie preliminară

17. Gtflix Tv este o societate cu sediul în Republica Cehă, care produce și distribuie ceea ce uneori este descris în mod eufemistic ca fiind programe de televiziune cu conținut pentru adulți. DR este regizor, producător și distribuitor de filme pornografice, domiciliat în Ungaria. Filmele sale sunt comercializate prin intermediul site-urilor internet găzduite în Ungaria și deținute de acesta.

18. Se susține că DR a făcut în mod regulat afirmații denigratoare împotriva Gtflix Tv pe mai multe site-uri internet și forumuri. Gtflix Tv i-a transmis lui DR o cerere formală de retragere a acestor afirmații. Ca urmare a faptului că acesta din urmă nu a făcut acest lucru, Gtflix Tv a inițiat ulterior o procedură simplificată împotriva lui DR în fața președintelui Tribunal de grande instance, Lyon (Tribunalul din Lyon, Franța). În această procedură, Gtflix Tv urmărea pronunțarea unei hotărâri care îl obliga pe DR:

- sub sancțiunea unei penalități cu titlu cominatoriu, să înceteze toate actele de denigrare împotriva Gtflix Tv și a site-ului său internet și să publice un anunț juridic în limbile franceză și engleză pe fiecare dintre forumurile în cauză;
- să permită Gtflix Tv să posteze un comentariu pe forumurile administrate de DR;
- să plătească Gtflix Tv un euro simbolic cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul său economic și un euro pentru prejudiciul său moral.

19. Răspunsul pârâtului a fost de a contesta competența instanței franceze. Tribunal de grande instance, Lyon (Tribunalul din Lyon) a admis argumentul formulat de pârât în acest sens.

20. Gtflix Tv a contestat această hotărâre la Cour d'appel de Lyon (Curtea de Apel din Lyon, Franța), ridicând suma provizorie solicitată pentru prejudiciile comerciale și morale suferite în Franța la 10 000 de euro. Prin hotărârea din 24 iulie 2018, și instanța de apel a admis lipsa de competență a instanțelor franceze.

21. Apelanta a formulat ulterior recurs la Cour de cassation (Curtea de Casație, Franța). În fața acestei instanțe, Gtflix Tv contestă hotărârea Curții de Apel din 24 iulie 2018 prin care se constata că instanțele franceze nu aveau competență în favoarea instanțelor cehe, întrucât, în opinia sa, instanțele unui stat membru au competența de a soluționa cauze care vizează prejudicii cauzate pe teritoriul respectivului stat membru prin publicarea unor conținuturi online de îndată ce respectivele conținuturi erau accesibile pe acel teritoriu. Prin excluderea competenței instanțelor franceze pentru motivul că nu este suficient ca comentariile considerate a fi denigratoare publicate pe internet să fie accesibile în jurisdicția instanței sesizate, ci trebuie ca acele conținuturi să prezinte și un oarecare interes pentru rezidenții aceluia stat membru, Cour d'appel de Lyon (Curtea de Apel din Lyon) a încălcat articolul 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012.

⁷ Cass. com., 24 septembrie 2013, nr. 12-19.790. A se vedea și cass. com., 18 octombrie 2016, nr. 15-10.384, cass. com., 15 ianuarie 2020, nr. 17-27.778 și cass. com., 4 martie 2020, nr. 18-15.651.

22. Instanța de trimitere pare să considere că decizia pronunțată de Cour d'appel de Lyon (Curtea de Apel din Lyon) este astfel viciată de o eroare de drept, dar că lipsa de competență a instanțelor franceze de a soluționa cererea de rectificare sau de ștergere a comentariilor este totuși justificată. Astfel, din Hotărârea din 17 octombrie 2017, *Bolagsupplysningen și Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:766), rezultă că o cerere care are ca obiect rectificarea sau eliminarea unor date nu poate fi formulată în fața instanțelor unui stat doar pentru motivul că acele date sunt accesibile din respectivul stat membru. Acest raționament a fost desigur cuprins într-o hotărâre pronunțată în cadrul unei proceduri în materie de calomnie. Însă, în măsura în care s-a bazat pe natura ubicuă a respectivelor informații, raționamentul menționat ar fi aplicabil prin analogie și cererilor de eliminare sau de rectificare a afirmațiilor de natură să constituie (pretinse) acte de denigrare.

23. Cu toate acestea, instanța de trimitere urmărește să se stabilească dacă, în ceea ce privește cererile de despăgubire legate de existența unui astfel de act de concurență neloială, reclamantul poate introduce o acțiune în fața instanțelor din fiecare stat membru pe teritoriul căruia un conținut publicat pe internet este sau a fost accesibil, acționând totodată simultan în scopul rectificării datelor, al ștergerii conținutului și al despăgubirii pentru prejudiciile morale și economice, sau dacă acesta trebuie să introducă această acțiune de despăgubire în fața instanței competente să dispună rectificarea datelor și eliminarea comentariilor denigratoare.

24. În aceste condiții, Cour de cassation (Curtea de Casație) a decis să suspende procedura și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Dispozițiile articolului 7 punctul 2 din Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 trebuie interpretate în sensul că persoana care, considerând că drepturile sale au fost încălcate prin difuzarea unor afirmații denigratoare pe internet, exercită o acțiune atât în scopul rectificării informațiilor și al eliminării conținuturilor, cât și pentru repararea prejudiciilor moral și economic care rezultă din acestea poate solicita, în fața instanțelor din fiecare stat membru pe teritoriul căruia un conținut încărcat pe internet este sau a fost accesibil, repararea prejudiciului cauzat pe teritoriul acestui stat membru, în conformitate cu Hotărârea din 25 octombrie 2011, *eDate Advertising și alții* [(C-509/09 și C-161/10, EU:C:2011:685, punctele 51 și 52)], sau dacă, în temeiul Hotărârii din 17 octombrie 2017, *Bolagsupplysningen și Ilsjan* [(C-194/16, EU:C:2017:766, punctul 48)], trebuie să formuleze această cerere de despăgubiri în fața instanței competente să dispună rectificarea informațiilor și ștergerea comentariilor denigratoare?”

IV. Analiză

25. De la bun început, trebuie subliniat că simplul fapt că mai multe tipuri de acțiuni sunt formulate împreună într-o singură cerere nu are niciun efect asupra normelor de competență aplicabile fiecăreia dintre aceste acțiuni, întrucât cererea poate fi divizată, dacă este necesar⁸. În plus, în litigiul principal, trebuie subliniat că, deși reclamantul a inițiat mai multe tipuri de acțiuni, întrebarea adresată de instanța de trimitere se referă doar la stabilirea instanțelor care trebuie considerate că au competența de a soluționa o acțiune de reparare a prejudiciilor ca urmare a denigrării.

26. În acest sens, trebuie reamintit că, prin derogare de la articolul 4 din Regulamentul nr. 1215/2012, care conferă competența de a soluționa fondul unui litigiu instanțelor statului membru în care are domiciliul pârâtul, articolul 7 punctul 2 din acest regulament prevede că, în

⁸ A se vedea, cu titlu de exemplu în procedurile Uniunii, Ordonanța din 12 iunie 2012, *Strack/Comisia* (T-65/12 P, EU:T:2012:285).

materie delictuală și cvasidelictuală, o persoană care are domiciliul pe teritoriul unui stat membru poate fi acționată în justiție într-un alt stat membru în fața instanței de la locul unde s-a produs sau riscă să se producă fapta prejudiciabilă⁹.

27. În măsura în care articolul 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012 reproduce modul de redactare și obiectivele articolului 5 alineatul (3) din Regulamentul nr. 44/2001, precum și, încă înainte de aceasta, pe cele ale articolului 5 punctul 3 din Convenția de la Bruxelles, interpretarea dată de Curte în privința acestor două dispoziții trebuie considerată valabilă și pentru articolul 7 punctul 2¹⁰.

28. Potrivit analizei consacrate de Curte, norma de competență specială prevăzută la articolul 5 punctul 3 din Convenția de la Bruxelles și la articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 se întemeiază pe existența unei legături deosebit de strânse între litigiu și instanțele de la locul unde s-a produs sau riscă să se producă fapta prejudiciabilă, care justifică atribuirea competenței în favoarea acestora din urmă pentru motive legate de buna administrare a justiției și de organizarea utilă a procesului¹¹. În materie delictuală și cvasidelictuală, instanța de la locul unde s-a produs sau riscă să se producă fapta prejudiciabilă este în mod normal cea mai adecvată să se pronunțe asupra cauzei în special din motive legate de proximitatea față de litigiu și de facilitatea administrării probelor¹².

29. Cu toate acestea, în măsura în care această dispoziție derogă de la principiul general prevăzut în prezent la articolul 4 din Regulamentul nr. 1215/2012, care atribuie competența instanțelor de la domiciliul pârâtului, articolul 7 punctul 2 este de strictă interpretare, nefiind posibilă interpretarea sa dincolo de ipotezele prevăzute în mod explicit de acest regulament¹³.

30. Cu toate acestea, potrivit unei jurisprudențe la fel de consacrate a Curții, expresia „locul unde s-a produs sau riscă să se producă fapta prejudiciabilă”¹⁴ trebuie să fie înțeleasă în sensul că vizează două locuri distincte, și anume atât locul materializării prejudiciului, cât și locul unde s-a produs evenimentul cauzator al prejudiciului (denumit și locul evenimentului cauzator), fiecare dintre aceste două locuri fiind susceptibil, în funcție de împrejurări, să furnizeze indicii deosebit de utile

⁹ Această posibilitate este preferată de reclamanți în măsura în care aceștia se pot teme, în mod întemeiat sau neîntemeiat, de existența unor tendințe protecționiste ale instanțelor statului membru de la domiciliul pârâtului sau doresc să evite orice posibile costuri suplimentare legate de gestionarea la distanță a litigiului.

¹⁰ A se vedea în acest sens Hotărârea din 25 octombrie 2011, eDate Advertising și alții (C-509/09 și C-161/10, EU:C:2011:685, punctul 39), Hotărârea din 25 octombrie 2012, Folien Fischer și Fofitec (C-133/11, EU:C:2012:664, punctele 31 și 32), Hotărârea din 13 martie 2014, Brogsitter (C-548/12, EU:C:2014:148, punctul 19), și Hotărârea din 9 iulie 2020, Verein für Konsumenteninformation (C-343/19, EU:C:2020:534, punctul 22).

¹¹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 1 octombrie 2002, Henkel (C-167/00, EU:C:2002:555, punctul 46), Hotărârea din 16 mai 2013, Melzer (C-228/11, EU:C:2013:305, punctul 26), Hotărârea din 3 aprilie 2014, Hi Hotel HCF (C-387/12, EU:C:2014:215, punctul 28), Hotărârea din 21 mai 2015, CDC Peroxid de hidrogen (C-352/13, EU:C:2015:335, punctul 39), precum și Hotărârea din 17 iunie 2021, Mittelbayerischer Verlag (C-800/19, EU:C:2021:489, punctul 27).

¹² A se vedea în acest sens de exemplu Hotărârea din 16 mai 2013, Melzer (C-228/11, EU:C:2013:305, punctul 27).

¹³ A se vedea în acest sens Hotărârea din 27 septembrie 1988, Kalfelis (189/87, EU:C:1988:459, punctul 19), sau Hotărârea din 15 ianuarie 2004, Blijdenstein (C-433/01, EU:C:2004:21, punctul 25), Hotărârea din 16 mai 2013, Melzer (C-228/11, EU:C:2013:305, punctul 24), și Hotărârea din 12 septembrie 2018, Löber (C-304/17, EU:C:2018:701, punctele 17 și 18). Cu toate acestea, potrivit jurisprudenței Curții, necesitatea unei interpretări stricte a normelor de competență specială implică doar faptul că normele prevăzute la articolul 7 nu trebuie interpretate într-un sens mai larg decât impune obiectivul lor. A se vedea în acest sens Hotărârea din 16 noiembrie 2016, Schmidt (C-417/15, EU:C:2016:881, punctul 28), sau Hotărârea din 25 martie 2021, Obala i lučice (C-307/19, EU:C:2021:236, punctul 76).

¹⁴ Evenimentul cauzator al prejudiciului este definit ca fapta care a dat naștere prejudiciului. A se vedea în acest sens Hotărârea din 16 iulie 2009, Zuid-Chemie (C-189/08, EU:C:2009:475, punctul 27).

în ceea ce privește probele și organizarea procesului¹⁵. Prin urmare, în cazul în care locul unde se află aceste criterii referitoare la legătură este diferit, pârâtul poate fi acționat în justiție, la alegerea reclamantului, în fața instanței de la unul dintre cele două locuri¹⁶.

31. În prezenta cauză, întrebarea adresată vizează exclusiv stabilirea locului în care s-a produs prejudiciul.

32. În acest sens, Curtea a precizat că acest factor de legătură este locul în care fapta generatoare își produce efectele prejudiciabile, cu alte cuvinte acela în care se manifestă în mod concret prejudiciul antrenat de produsul cu defecte¹⁷. Cu toate acestea, locul menționat poate să varieze în funcție de natura exactă dreptului a cărui încălcare se invocă¹⁸.

33. De exemplu, Curtea a statuat în esență că, în cazul unei fraude care afectează valoarea certificatelor financiare, care, din moment ce reprezintă active dematerializate, sunt depozitate în mod necesar într-un cont bancar special denumit cont de valori mobiliare, instanțele care sunt competente, în temeiul materializării prejudiciului, sunt cele de la domiciliul reclamantului, atunci când acest cont bancar este deschis la o bancă stabilită în raza acestor instanțe¹⁹. Cu toate acestea, Curtea a considerat că această soluție nu este aplicabilă atunci când reclamantul invocă existența unui prejudiciu financiar rezultat din decizii de investiții adoptate în urma unor informații ușor accesibile pe plan mondial, dar incorecte, incomplete sau înșelătoare, atunci când societatea care a emis instrumentele financiare în discuție nu era supusă niciunor obligații legale de publicitate în statul membru în care este stabilită banca sau întreprinderea de investiții în registrul căreia este înscris contul de investiții²⁰.

34. În cazul pretinselor prejudicii morale cauzate de un articol din presă distribuit în mai multe state membre, Curtea a statuat, în Hotărârea Shevill, că victima poate introduce împotriva editorului o acțiune în despăgubire fie în fața instanțelor statului membru de la locul de stabilire a editorului publicației calomniatoare, competente în ceea ce privește repararea întregului prejudiciu rezultat din calomniere, fie în fața instanțelor din fiecare stat contractant în care a fost difuzată publicația și în care victima pretinde că ar fi suferit o atingere adusă reputației sale, competente să se pronunțe numai asupra prejudiciului cauzat în statul instanței sesizate²¹.

¹⁵ A se vedea în acest sens Hotărârea din 9 iulie 2020, Verein für Konsumenteninformation (C-343/19, EU:C:2020:534, punctele 23 și 38), sau Hotărârea din 17 iunie 2021, Mittelbayerischer Verlag (C-800/19, EU:C:2021:489, punctul 29). Pentru acest motiv, așa cum vom explica, Curtea a recunoscut competența instanțelor de la locul în care se află centrul intereselor victimei, fără ca un astfel de criteriu să fie inclus în Regulamentul nr. 1215/2012.

¹⁶ A se vedea în acest sens Hotărârea din 16 ianuarie 2014, Kainz (C-45/13, EU:C:2014:7, punctul 23), și Hotărârea din 29 iulie 2019, Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, punctul 25).

¹⁷ A se vedea în acest sens Hotărârea din 16 iulie 2009, Zuid-Chemie (C-189/08, EU:C:2009:475, punctul 27).

¹⁸ A se vedea în acest sens Hotărârea din 3 octombrie 2013, Pinckney (C-170/12, EU:C:2013:635, punctul 32), și Hotărârea din 22 ianuarie 2015, Hejduk (C-441/13, EU:C:2015:28, punctul 29).

¹⁹ A se vedea Hotărârea din 28 ianuarie 2015, Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, punctul 55). În această hotărâre, Curtea face referire la noțiunea de „cont bancar”, fără clarificări suplimentare. Cu toate acestea, trebuie reamintit faptul că noțiunea de „cont bancar” este generică. Întrucât, în cauza respectivă, Curtea folosește această noțiune la singular, se poate deduce că intenția Curții a fost aceea de a se referi la un anumit tip de cont. Având în vedere natura specifică a produselor financiare în cauză, se pare că acest cont specific reprezintă în mod implicit, dar necesar, depozitul de valori mobiliare în care au fost depozitate certificatele, din moment ce respectivul depozit era cel în care s-a înregistrat deprecierea valorii certificatelor și, prin urmare, cel al materializării prejudiciului suferit de reclamant.

²⁰ Hotărârea din 12 mai 2021, Vereniging van Effectenbezitters (C-709/19, EU:C:2021:377, punctul 37).

²¹ Hotărârea din 7 martie 1995, Shevill și alții (C-68/93, EU:C:1995:61, punctul 33). În ceea ce privește stabilirea locului evenimentului cauzator în cazul unei calomnii prin intermediul unui articol din presă difuzat în mai multe state contractante, Curtea a considerat că acest loc îl constituie locul unde are sediul editorul ziarului în cauză, deoarece acesta este locul în care s-a produs fapta prejudiciabilă și de unde a fost publicată și difuzată calomnia. *Ibidem*, punctul 24.

Această ultimă normă de competență a fost uneori descrisă – în special de criticii acesteia – ca stabilind un principiu de distribuire a competenței, care, din considerente practice, poate fi denumit „abordarea de tip mozaic” a competenței²².

35. Ulterior, în Hotărârea eDate, Curtea a fost obligată să ia în considerare problema conținutului denigrator transnațional publicat pe un site internet. În acest sens, Curtea a statuat că respectivele situații sunt distincte de situațiile offline, ca urmare, pe de o parte, a posibilei ubicuități a oricărui conținut online și, pe de altă parte, a dificultății de a cuantifica această difuzare cu certitudine și în mod fiabil și, prin urmare, de a aprecia prejudiciul cauzat exclusiv într-un singur stat membru²³. Prin urmare, Curtea a decis că, atunci când site-ul internet care găzduiește conținutul în cauză nu a adoptat nicio măsură restrictivă, instanța de la locul unde pretinsa victimă își are centrul intereselor trebuie să fie competentă să soluționeze fondul unei acțiuni în compensare pentru tot prejudiciul suferit, pentru motivul că acesta era locul în care impactul unei informații publicate asupra drepturilor referitoare la personalitate ale unei persoane putea fi apreciat cel mai bine²⁴. Pentru Curte, acest loc corespunde în general, dar nu în mod necesar, domiciliului său obișnuit. Cu toate acestea, o persoană își poate avea centrul intereselor într-un stat membru în care nu locuiește în mod obișnuit, în măsura în care alte indicii, precum exercitarea unei activități profesionale, pot stabili existența unei legături deosebit de strânse cu acel stat membru²⁵.

²² Laazouzi, M., „L’extension du for européen aux personnes morales victimes d’atteintes aux droits de la personnalité sur Internet”, *JCP G*, nr. 49, 4 decembrie 2017, p. 2225.

²³ Hotărârea din 25 octombrie 2011, eDate Advertising și alții (C-509/09 și C-161/10, EU:C:2011:685, punctele 45 și 46).

²⁴ Hotărârea din 25 octombrie 2011, eDate Advertising și alții (C-509/09 și C-161/10, EU:C:2011:685, punctul 48). În continuare, Curtea a justificat această soluție prin faptul că noțiunea de „centru al intereselor persoanei în cauză” înseamnă locul în care, *în principiu*, prejudiciul cauzat de conținutul online se materializează. Hotărârea din 17 octombrie 2017, Bolagsupplysningen și Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, punctul 33). Această soluție a fost confirmată recent în Hotărârea din 17 iunie 2021, Mittelbayerischer Verlag (C-800/19, EU:C:2021:489, punctul 31). Desigur, Curtea a considerat că expresia „locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă” nu vizează locul unde se află domiciliul reclamantului sau unde s-ar afla „centrul intereselor acestuia” pentru singurul motiv că acesta ar fi suferit aici un prejudiciu financiar care rezultă din pierderea unor elemente din patrimoniul său care s-a produs și a fost suferită în alt stat membru; a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 iunie 2004, Kronhofer (C-168/02, EU:C:2004:364, punctul 21), și Hotărârea din 16 iunie 2016, Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, punctul 35). În esență, rațiunea acestei linii de jurisprudență pare să fie aceea că locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă nu poate fi prezumat: „o astfel de atribuire de competență este justificată în măsura în care domiciliul [reclamantului] constituie efectiv locul evenimentului cauzator sau al materializării prejudiciului”. A se vedea Hotărârea din 12 septembrie 2018, Löber (C-304/17, EU:C:2018:701, punctul 25, sublinierea noastră), și în acest sens Hotărârea din 12 mai 2021, Vereniging van Effectenbezitters (C-709/19, EU:C:2021:377, punctul 29). Cu toate acestea, trebuie subliniat faptul că, pe de o parte, în cazuri de calomnie, reclamantul nu suferă doar prejudicii financiare, ci și, înainte de toate și mai ales, prejudicii morale. Pe de altă parte, în Hotărârea Bolagsupplysningen și Ilsjan, Curtea nu a făcut din centrul de interese un element de legătură care să se aplice în orice împrejurare. Astfel, pentru a ajunge la concluzia că „criteriul «centrului de interese al victimei»” reflectă locul în care, *în principiu*, prejudiciul cauzat de materialul online se produce în modul cel mai semnificativ, în sensul articolului 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012, Curtea s-a întemeiat pe premisa că orice încălcare a unui drept referitor la personalitate „este într-adevăr, *în general*, resimțită cel mai mult în centrul de interese al persoanei în cauză” Sublinierea noastră. Prin urmare, se poate deduce că Curtea nu a exclus ca, în anumite împrejurări, locului materializării prejudiciului ar putea să nu fie, *în fapt*, centrul de interese al persoanei în cauză.

²⁵ A se vedea în acest sens Hotărârea din 25 octombrie 2011, eDate Advertising și alții (C-509/09 și C-161/10, EU:C:2011:685, punctul 49). În măsura în care justificarea acestui element de legătură, potrivit punctului 42 din Hotărârea Bolagsupplysningen și Ilsjan, constă în faptul că, în special în cazul unui conținut publicat pe internet, o astfel de încălcare este în general resimțită cel mai puternic în centrul de interese al persoanei în cauză, având în vedere reputația de care aceasta se bucură în respectivul loc, noțiunea de „centru de interese” trebuind să fie înțeleasă ca referindu-se mai precis la locul în care persoana în cauză are cele mai importante beneficii economice, politice, sociale sau doar, pur și simplu, relaționale din reputația sa.

36. Pe lângă acest element de legătură, Curtea a statuat, la punctul 51 din Hotărârea eDate, că este posibil și ca reclamantul să introducă o acțiune în fața instanțelor din fiecare stat membru pe teritoriul căruia o informație publicată este sau a fost accesibilă. Aceste instanțe sunt competente să se pronunțe numai asupra prejudiciului cauzat pe teritoriul statului membru al instanței sesizate²⁶.

37. Astfel, ca urmare a acestei hotărâri, o persoană care se consideră victima unei încălcări a drepturilor referitoare la personalitate ca urmare a unui act de denigrare săvârșit pe internet are dreptul să introducă o acțiune la trei instanțe, pentru care instanțele naționale în cauză vor beneficia de competență în ceea ce privește totalitatea prejudiciului, și anume locul de reședință al pârâtului, locul evenimentului cauzator – care este locul în care a fost luată decizia de difuzare a mesajului în cauză, fie că a fost vorba de o decizie luată în mod expres sau tacit²⁷ – și locul centrului de interese al reclamantului. Această persoană are de asemenea posibilitatea de a introduce o acțiune la mai multe alte instanțe, și anume în diferitele state membre în care publicația în cauză este sau a fost *accesibilă*, pentru care însă instanțele naționale relevante vor beneficia de competență doar în ceea ce privește prejudiciul produs pe teritoriul statului membru în cauză.

38. În cadrul unei serii de trei cauze ulterioare, posibilitatea de a introduce o acțiune în fața instanțelor din fiecare stat membru pe teritoriul căruia conținutul publicat online este sau a fost accesibil a fost reafirmată și aplicată încălcărilor drepturilor de autor pe internet pentru motivul că aceste instanțe sunt cel mai în măsură, în primul rând, să stabilească dacă dreptul respectiv a fost în fapt încălcat și, în al doilea rând, să determine natura prejudiciului: Hotărârea Pinckney²⁸, Hotărârea Hejduk²⁹ și Hotărârea Hi Hotel HCF³⁰. Mai precis, în Hotărârea Hejduk, Curtea a confirmat această analiză, chiar dacă în ultimă instanță nu a adoptat concluziile avocatului general Cruz Villalón, care a considerat că un astfel de principiu ar contribui la generarea unei insecurități juridice pentru părți³¹. În fiecare dintre aceste cauze, Curtea și-a justificat poziția prin faptul că protecția drepturilor de autor este în mod obișnuit supusă unui principiu al teritorialității, și anume că, în realitate, dreptul statelor sancționează doar încălcările dreptului de autor săvârșite pe teritoriul lor³².

²⁶ Hotărârea din 25 octombrie 2011, eDate Advertising și alții (C-509/09 și C-161/10, EU:C:2011:685 și C-161/10, punctul 51). În ceea ce privește stabilirea locului evenimentului cauzal în cazul încălcării unui drept pe internet, Curtea a decis că nu este locul în care a fost injectat mesajul, ci unde a fost luată decizia de diseminare (în mod explicit sau tacit), care loc este presupus a fi sediul companiei care administrează site-ul web sau locul de reședință al proprietarului său. A se vedea, în legătură cu o încălcare a drepturilor de autor pe internet, Hotărârea din 22 ianuarie 2015, Hejduk (C-441/13, EU:C:2015:28, punctul 25), și, în ceea ce privește afișajele publicitare care încalcă o marcă comercială, Hotărârea din 19 aprilie 2012, Wintersteiger (C-523/10, EU:C:2012:220, punctul 38). Cu toate acestea, în cazul produselor defectuoase, Curtea consideră că locul evenimentului cauzator al prejudiciului nu este locul în care s-a decis punerea în circulație a produsului, ci, în principiu, locul în care a fost fabricat produsul în cauză. A se vedea Hotărârea din 16 ianuarie 2014, Kainz (C-45/13, EU:C:2014:7, punctul 26).

²⁷ Acest criteriu, întemeiat în esență pe o concepție obiectivă a noțiunii de act de difuzare, ar putea fi necesar să evolueze pentru a lua în considerare abordarea mai subiectivă dezvoltată de Curte referitoare la noțiunea de proprietate intelectuală a unui act de comunicare publică, astfel cum a fost dezvoltată în Hotărârea din 8 septembrie 2016, GS Media (C-160/15, EU:C:2016:644, punctele 35 și 48-55), și Hotărârea din 22 iunie 2021, YouTube și Cyando (C-682/18 și C-683/18, EU:C:2021:503, punctele 68 și 81-89).

²⁸ Hotărârea din 3 octombrie 2013, Pinckney (C-170/12, EU:C:2013:635, punctele 36 și 45).

²⁹ Hotărârea din 22 ianuarie 2015, Hejduk (C-441/13, EU:C:2015:28, punctele 22 și 36).

³⁰ Hotărârea din 3 aprilie 2014, Hi Hotel HCF (C-387/12, EU:C:2014:215, punctul 39).

³¹ Concluziile prezentate de avocatul general Cruz Villalón în cauza Hejduk (C-441/13, EU:C:2014:2212, punctul 43).

³² A se vedea punctul 36, respectiv punctul 39 din Concluziile prezentate de avocatul general Cruz Villalón în cauza Hejduk (C-441/13, EU:C:2014:2212).

39. În sfârșit, în Hotărârea Bolagsupplysningen și Ilsjan, Curții i s-a solicitat, în cadrul unei prime întrebări, să stabilească dacă analiza cuprinsă în Hotărârea eDate este aplicabilă unei persoane juridice care dorește să obțină rectificarea conținutului pretins inexact publicat pe un site internet și eliminarea comentariilor referitoare la acest conținut dintr-un forum de discuții care figurează pe site-ul respectiv, precum și despăgubirea pentru pretinsul prejudiciu suferit.

40. În acest sens, în ceea ce privește cererile de rectificare și de eliminare, Curtea a hotărât că norma de competență pentru a stabili repararea integrală a prejudiciului suferit, care, în Hotărârea eDate, a fost stabilită în favoarea instanțelor din statul membru în care se află centrul de interese al victimei, se aplică și persoanelor juridice, indiferent dacă conținutul în cauză este de natură să dea naștere unui prejudiciu material sau moral³³. Potrivit Curții, în această situație, centrul intereselor unei întreprinderi trebuie să reflecte locul în care reputația sa comercială este cel mai bine consolidată și, prin urmare, trebuie determinat în funcție de locul în care aceasta își exercită cea mai mare parte a activității sale economice. În acest context, deși centrul intereselor unei persoane juridice poate să coincidă cu locul în care are sediul social atunci când își desfășoară, în statul membru în care este situat acest sediu, totalitatea sau cea mai mare parte a activităților sale și când reputația de care beneficiază acolo este, în consecință, mai importantă decât în oricare alt stat membru, localizarea sediului respectiv nu constituie, în sine, un criteriu decisiv în cadrul unei asemenea analize³⁴.

41. În răspuns la o a doua întrebare referitoare la instanțele care au competența de a se pronunța asupra unei cereri de rectificare sau de eliminare a comentariilor publicate pe un site internet, Curtea a statuat că o astfel de cerere nu putea fi formulată în fața instanțelor fiecărui stat membru, întrucât, având în vedere „natura ubicuă a informațiilor și a conținuturilor publicate pe un site internet și faptul că întinderea difuzării lor este în principiu universală [...], o cerere având ca obiect rectificarea primelor și eliminarea celor din urmă este *unitară și indivizibilă*”³⁵. În opinia Curții, o astfel de acțiune nu putea fi formulată decât în fața acelorași instanțe ca și cele cărora li s-a acordat competența de a soluționa integralitatea unei cereri de reparare a prejudiciului.

42. Acesta este contextul în care instanța de trimitere se întreabă dacă, având în vedere motivele invocate de Curte pentru a justifica competența exclusivă a anumitor instanțe în ceea ce privește *eliminarea sau rectificarea* conținutului în litigiu, ar fi adecvat să se recunoască și competența exclusivă a acelorași instanțe cu privire la *despăgubire*. Aceasta ridică implicit întrebarea dacă, în Hotărârea din 17 octombrie 2017, Bolagsupplysningen și Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766), în loc să *delimiteze* pur și simplu jurisprudența anterioară în acest mod, Curtea a intenționat în plus să efectueze *un revirement complet* al jurisprudenței sale anterioare și să renunțe astfel la abordarea de tip mozaic și în ceea ce privește acțiunile de reparare a prejudiciului³⁶.

³³ Hotărârea din 17 octombrie 2017, Bolagsupplysningen și Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, punctele 36 și 38). După cum arată Curtea la punctul 37 din această hotărâre: „[a]stfel, deși poate avea, în funcție de dreptul aplicabil, o influență asupra caracterului reparabil al prejudiciului invocat, natura materială sau morală a prejudiciului nu are nicio incidență asupra stabilirii centrului de interese ca loc în care impactul real al unei publicări pe internet și natura sa prejudiciabilă sau neprejudiciabilă pot fi cel mai bine apreciate de o instanță”.

³⁴ Hotărârea din 17 octombrie 2017, Bolagsupplysningen și Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, punctul 41).

³⁵ Hotărârea din 17 octombrie 2017, Bolagsupplysningen și Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, punctul 48). Sublinierea noastră.

³⁶ Deși prezenta cauză nu abordează acest aspect, chestiunea aplicării principiului competențelor de tip mozaic se ridică și în ceea ce privește acțiunile care nu urmăresc eliminarea sau rectificarea unui conținut, ci blocarea accesului la acesta. Într-adevăr, pentru a justifica soluția pe care a adoptat-o cu privire la acțiunile de eliminare sau de rectificare a conținutului, Curtea s-a întemeiat pe natura unitară și indivizibilă a cererilor de rectificare sau de eliminare a conținutului, ceea ce nu este valabil în ceea ce privește cererile de blocare a accesului, deoarece această blocare poate fi geolocalizată. A se vedea Hotărârea din 15 septembrie 2016, McFadden (C-484/14, EU:C:2016:689, punctul 95), și Hotărârea din 24 septembrie 2019, Google (Întinderea teritorială a dezindexării) (C-507/17, EU:C:2019:772, punctul 73).

43. Cu titlu preliminar, am dori să precizăm că, în opinia noastră, formularea articolului 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012 nici nu împiedică renunțarea la abordarea de tip mozaic, nici nu impune reținerea acesteia. Astfel, după cum am explicat mai sus, această dispoziție se limitează la stabilirea unui principiu de competență a instanțelor de la locul materializării prejudiciului, fără alte precizări.

44. În al doilea rând, considerăm că este dificil să tragem o concluzie cu privire la abordarea de tip mozaic adoptată în Hotărârea Bolagsupplysningen și Ilsjan. Deși domnul avocat general Bobek a invitat în mod explicit Curtea să își revizuiască jurisprudența, aceasta din urmă a adoptat, în raport cu prima întrebare, poziția care era cea în care ar fi putut aborda chestiunea menținerii abordării de tip mozaic a competențelor în ceea ce privește cereri de despăgubire, pentru a formula un răspuns relativ scurt, referitor doar la instanțele naționale competente să se pronunțe asupra acțiunilor care urmăreau rectificarea sau eliminarea comentariilor³⁷. În măsura în care, pentru a justifica competența exclusivă a anumitor instanțe judecătorești de a se pronunța asupra acțiunilor de rectificare sau de eliminare a conținutului publicat pe internet, Curtea s-a întemeiat pe natura unitară și indivizibilă a acestui tip de acțiuni, acest răspuns nu înseamnă în mod necesar renunțarea la abordarea de tip mozaic în ceea ce privește acțiunea în repararea prejudiciului.

45. De exemplu, faptul că, în temeiul dreptului aplicabil în statul membru al instanței respective și având în vedere în special natura și accesibilitatea conținutului în litigiu, precum și reputația persoanei vizate în statul membru respectiv, o instanță națională decide că nu este necesar să despăgubească reclamantul pentru prejudiciul suferit pe teritoriul aceluiași stat membru nu exclude posibilitatea ca o instanță dintr-un alt stat membru să poată decide, în temeiul unui alt drept și a altor considerații, să îl despăgubească. Este chiar posibil să se prevadă unele situații în care un reclamant ar putea să nu aibă câștig de cauză în statul membru A pentru motive cum ar fi faptul că a fost foarte probabil ca publicarea să fi fost accesată doar de un număr foarte limitat de persoane în respectivul stat sau lipsa unei reputații reale a reclamantului care trebuie protejată în respectivul stat, având în același timp câștig de cauză în statul membru B, în care mai multe persoane ar fi putut citi publicația în cauză sau în care reclamantul avea o reputație mai mare care a fost în fapt vătămată sau afectată prin intermediul acesteia.

46. Având în vedere că reglementările în materie de calomnie rămân o chestiune care ține de dreptul statelor membre și întrucât acestea nu au fost armonizate, este posibil să se prevadă și situații în care anumite cuvinte ar putea fi considerate calomnioase în statul membru C, însă care nu ar fi considerate astfel în statul membru D. În schimb, în cazul acțiunilor de rectificare sau de eliminare a aceluiași conținut publicat pe internet, dacă mai multe jurisdicții naționale ar pronunța hotărâri în direcții opuse, persoanele care gestionează site-ul internet pe care conținutul în litigiu a fost și este disponibil nu ar putea să respecte simultan aceste hotărâri.

³⁷ A se vedea Bizer, A., „International Jurisdiction for Violations of Personality Rights on the Internet: Bolagsupplysningen”, *Common Market Law Review*, volumul 55(6), 2018, p. 1941-1957. În timp ce Curtea s-a referit, în răspunsul la a doua și a treia întrebare referitoare la posibilitatea de a sesiza instanțele din statul membru în care se află centrul intereselor sale, la situația unei persoane care a introdus o acțiune de rectificare a anumitor informații și de reparare integrală a prejudiciului, în răspunsul la prima întrebare Curtea a luat în considerare, așa cum reiese din formularea răspunsului, doar cererile de rectificare sau de ștergere a conținutului.

47. Este adevărat că, la punctul 31 din Hotărârea Bolagsupplysningen și Ilsjan, în care Curtea face referire la abordarea de tip mozaic, ea menționează doar Hotărârea Shevill drept precedent. Nu considerăm însă că acest aspect este semnificativ, întrucât Curtea nu menționează întotdeauna întreaga sa jurisprudență anterioară³⁸.

48. În acest context, este mai mult ca probabil că, în Hotărârea Bolagsupplysningen și Ilsjan, Curtea a evitat în mod deliberat adoptarea unei poziții cu privire la aspectul dacă să mențină sau nu abordarea de tip mozaic în materie de reparare a prejudiciilor³⁹. Aceasta nu înseamnă însă că problema caracterului adecvat al acestei soluții nu merită să fie examinată.

49. În Concluziile pronunțate în cauza Bolagsupplysningen și Ilsjan, avocatul general Bobek a considerat că această abordare nu servea nici intereselor părților, nici interesului general. Pentru a susține acest punct de vedere, acesta a invocat mai multe argumente în favoarea renunțării la această abordare, trei dintre acestea fiind susceptibile să fie pertinente pentru acțiunile în despăgubire.

50. În primul rând, atunci când a extins soluția adoptată în Hotărârea Shevill la conținutul publicat pe internet, Curtea nu a luat în considerare specificitatea internetului, și anume faptul că acesta din urmă ar conferi fiecărui conținut publicat pe acesta o natură ubicuă⁴⁰. În astfel de context, aplicarea abordării de tip mozaic ar conduce la o multiplicare a jurisdicțiilor competente, ceea ce ar îngreuna prevederea de către autorul conținutului a instanței care ar fi competentă în cazul unui litigiu⁴¹.

51. În al doilea rând, principiul competenței de tip mozaic ar atrage riscul fragmentării acțiunilor în cadrul instanțelor statelor membre competente doar pentru acordarea de despăgubiri pentru prejudicii cauzate pe teritoriul lor național. În practică, ar fi dificilă coordonarea unor astfel de acțiuni între ele⁴².

52. În al treilea rând, proliferarea normelor speciale de competență nu ar servi protecției celor care sunt calomniate, întrucât aceștia pot în orice caz să îi acționeze în justiție pe autorii conținutului calomnios în jurisdicțiile unde se află centrul intereselor lor, ceea ce va fi cel mai simplu pentru aceștia din urmă. În acest context, o astfel de proliferare ar putea servi doar la încurajarea strategiilor de hărțuire judiciară⁴³.

53. Recunoaștem că aceste argumente au o pondere importantă în special în lumina obiectivelor urmărite de Regulamentul nr. 1215/2012. În primul rând, considerentul (21) al regulamentului menționat precizează că acesta are drept scop reducerea la minimum a posibilității apariției

³⁸ În schimb, s-ar putea susține că punctul 48 din Hotărârea din 17 octombrie 2017, Bolagsupplysningen și Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766), care a stabilit motivele care au determinat Curtea să nu aplice principiul competenței de tip mozaic în acțiuni de rectificare sau de eliminare, a fost formulat în așa fel încât să justifice o deosebire mai degrabă decât un reviriment complet al jurisprudenței. Cu toate acestea, nu considerăm că formularea acestui punct este atât de explicită încât s-ar putea deduce că Curtea a intenționat să mențină în mod necesar principiul competenței de tip mozaic în ceea ce privește cererile de reparare a prejudiciului.

³⁹ A se vedea de asemenea în acest sens L. Idot, „Compétence en matière délictuelle, commentaire”, *Europe*, nr. 12, decembrie 2017, comm. 494 și Corneloup, S., Muir Watt, H., „Le for du droit à l’oubli”, *Rev. Crit. DIP*, 2018, p. 297 și p. 300.

⁴⁰ Avocatul general Bobek invocă un alt argument la punctul 84 din concluziile sale referitor la indivizibilitatea căilor de atac. Considerăm însă că acest argument se referă doar la acțiunile care au ca obiect rectificarea sau ștergerea conținuturilor publicate pe internet.

⁴¹ A se vedea în acest sens Concluziile prezentate de avocatul general Bobek în cauza Bolagsupplysningen și Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:554, punctele 78 și 79).

⁴² A se vedea în acest sens Concluziile prezentate de avocatul general Bobek în cauza Bolagsupplysningen și Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:554, punctul 80).

⁴³ A se vedea în acest sens Concluziile prezentate de avocatul general Bobek în cauza Bolagsupplysningen și Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:554, punctele 85-88).

procedurilor concurente și evitarea pronunțării în diferite state membre a unor hotărâri ireconciliabile. În al doilea rând, din considerentul (15) al regulamentului menționat rezultă că normele de competență ar trebui să asigure securitatea juridică. În al treilea rând, potrivit considerentului (16), în cazul în care există competențe alternative la competența instanței de la locul de domiciliu al pârâtului, acest lucru se datorează fie unei legături strânse între aceste instanțe și acțiune, fie scopului buneii administrări a justiției.

54. În acest context, am putea fi tentați să deducem un argument din faptul că soluțiile adoptate în Hotărârile Shevill și eDate se refereau la interpretarea Regulamentului nr. 44/2001, iar nu la cea a Regulamentului nr. 1215/2012 pentru a justifica abandonarea abordării de tip mozaic. Astfel, considerentul (16) al acestuia din urmă, care este formulat în mod diferit față de considerentul (12) al celui dintâi, accentuează în prezent importanța principiului securității juridice în litigiile privind obligații necontractuale care rezultă din încălcări ale intimității și ale drepturilor legate de personalitatea sa, inclusiv privind calomnia, o adăugare care ar putea sugera faptul că legiuitorul Uniunii a intenționat de asemenea să efectueze un reviriment al unor aspecte ale jurisprudenței anterioare a Curții.

55. Cu toate acestea, o astfel de interpretare ni se pare într-o oarecare măsură excesivă. Din punctul nostru de vedere, apreciem că această adăugare poate fi cel mai bine înțeleasă ca o simplă clarificare a obiectivului urmărit prin articolul 7 din Regulamentul nr. 1215/2012. Nu rezultă că adoptarea regulamentului respectiv poate fi considerată în mod corespunzător în sensul că sugerează faptul că abordarea de tip mozaic nu mai corespunde stării de drept. Prin urmare, orice renunțare la această abordare ar corespunde unui reviriment al jurisprudenței existente.

56. Deși Curtea nu respectă o doctrină strictă a jurisprudenței anterioare, orice abatere semnificativă de la o jurisprudență consacrată trebuie să fie – și este – însă excepțională. Cu toate acestea, este adevărat că Curtea nu a ținut cont de o parte din jurisprudența sa în trecut. Acesta a fost cazul, după cum a subliniat domnul profesor F. Picod⁴⁴, de exemplu, atunci când s-a dovedit că interpretarea care a fost dată unei dispoziții a condus, în practică, la o regulă care nu era foarte eficientă⁴⁵, atunci când interpretarea a întâlnit o opoziție puternică din partea instanțelor naționale responsabile cu aplicarea acestei dispoziții⁴⁶ sau atunci când respectiva interpretare a devenit de atunci caducă din cauza unor evoluții sociale, politice sau tehnologice⁴⁷.

57. Cu toate acestea, întrucât principiile proporționalității și securității juridice se aplică și Curții, rezultă că orice astfel de revizuire a jurisprudenței anterioare nu ar trebui să aibă loc în lipsa unui motiv întemeiat pentru a proceda astfel și ar trebui să fie limitată la ceea ce este necesar. În plus, chiar și atunci când există un astfel de motiv, o asemenea revizuire trebuie să urmărească în special limitarea oricăror efecte retroactive, respectând în același timp principiul puterii lucrului judecat.

⁴⁴ Picod, F., „Les revirements de jurisprudence de la Cour de justice de l’Union européenne”, *Intervention au Max Planck Institute Luxembourg for Procedural Law*, 14 iunie 2017. A se vedea de asemenea, în ceea ce privește acest subiect, Carpano, E., *Le revirement de jurisprudence en droit européen*, Bruylant, Bruxelles, 2012.

⁴⁵ Hotărârea din 30 aprilie 1996, Cabanis-Issarte (C-308/93, EU:C:1996:169, punctul 34).

⁴⁶ A se vedea Hotărârea din 17 octombrie 1990, HAG GF (C-10/89, EU:C:1990:359, punctul 10), și Hotărârea din 5 decembrie 2017, M. A. S. și M. B. (C-42/17, EU:C:2017:936, punctele 13-14 și 16-20, punctul 59 și punctul 61).

⁴⁷ A se vedea Hotărârea din 30 aprilie 1996, P./S. (C-13/94, EU:C:1996:170, punctul 13), și Concluziile prezentate de avocatul general Tesouro în cauza P./S. (C-13/94, EU:C:1995:444).

58. În prezenta cauză, se ridică, aşadar, întrebarea dacă caracteristicile (evident) problematice ale abordării de tip mozaic sunt atât de importante încât să justifice renunţarea la aceasta şi, chiar dacă acest lucru ar fi valabil, dacă există o altă abordare aflată la dispoziţia Curţii în lipsa acestei posibile abordări cuprinzătoare. Deşi recunoaştem pe deplin forţa argumentelor prezentate de domnul avocat general Bobek în concluziile pe care acesta le-a prezentat în cauza *Bolagsupplysningen* şi *Ilsjan*, nu suntem totuşi convinşi că jurisprudenţa ulterioară Hotărârii *Shevill* trebuie să suporte un reviriment în acest mod. Afirmăm acest lucru pentru următoarele motive.

59. În primul rând, natura ubicuă a oricărui conţinut publicat pe internet nu este nouă⁴⁸. Este adevărat că reţelele sociale au crescut în mod considerabil de la pronunţarea Hotărârii *eDate* în 2011, însă, chiar şi la acel moment, Facebook avea deja mai mult de 500 de milioane de utilizatori, dintre care jumătate se conectau zilnic⁴⁹.

60. În al doilea rând, problemele generate de posibilitatea formulării unor acţiuni în faţa mai multor instanţe ar trebui ridicate în perspectivă. Astfel, dintr-un punct de vedere strict legal, principiul abordării de tip mozaic nu generează nicio problemă în cazul unor proceduri concomitente. Întrucât fiecare instanţă naţională este competentă să se pronunţe doar asupra prejudiciilor produse pe teritoriul statului membru căruia îi aparţine, în lipsa armonizării normelor referitoare la calomniere, fiecare instanţă va aplica în mod logic un drept diferit, şi anume cel aplicabil pe fiecare dintre aceste teritorii, respectivele proceduri nu vor avea acelaşi obiect, care corespunde pretenţiilor persoanei în cauză, şi aceeaşi cauză a acţiunii, care se referă, potrivit dreptului Uniunii, la temeiul juridic şi factual al acestor pretenţii⁵⁰.

61. Dintr-o perspectivă practică, aplicarea abordării de tip mozaic nu conduce la conferirea competenţei în favoarea tuturor instanţelor statelor membre, ci doar în favoarea celor din statele membre în care conţinutul în litigiu este accesibil⁵¹. În funcţie de modul în care trebuie înţeleasă noţiunea de accesibilitate, care rămâne neclară în jurisprudenţa Curţii, nu toate instanţele din toate statele membre vor avea competenţă. Mai mult, chiar şi atunci când mai multe instanţe vor avea competenţă, acest lucru nu înseamnă în mod necesar că se va considera că prejudiciul s-a produs pe teritoriul fiecăruia dintre statele membre în cauză. După cum am constatat deja, gradul de notorietate a persoanei fizice sau juridice pretins calomniat⁵², limbajul folosit pentru a redacta publicaţia în cauză, prezentarea⁵³, contextul, referinţele utilizate pentru a formula mesajul,

⁴⁸ Prin comparaţie, prima întrebare ridicată în legătură cu consecinţele naturii ubicue a acţiunilor prin sistemele informatice, care reprezintă o noţiune mai amplă, pare să dateze începând de la un articol scris de M. Weiser, intitulat „The computer for the XX1st century” şi publicat la *Scientific American*, 1991, vol. 265, p. 3.

⁴⁹ <http://www.digitalbuzzblog.com/facebook-statistics-stats-facts-2011/>.

⁵⁰ A se vedea de pildă Hotărârea din 2 martie 2017, *DI/EASO* (T-730/15 P, nepublicată, EU:T:2017:138, punctul 86). În mod similar, întrucât normele de competenţă nu prezumă dreptul aplicabil, principiul competenţei de tip mozaic este în principiu neutru în ceea ce priveşte riscul reglementării excesive care rezultă din obligaţia autorului şi a editorului conţinutului de a asigura respectarea cerinţelor legislaţiei diferitelor state membre în care conţinutul va fi accesibil. Astfel, faptul că anumite instanţe au competenţă exclusivă nu este destinat să aducă atingere dreptului aplicabil. Chiar dacă acest lucru ar putea reprezenta o ficţiune în practică, instanţele competente să se pronunţe asupra totalităţii prejudiciului trebuie în principiu să aplice dreptul diferitelor state membre în care conţinutul este accesibil în scopul de a stabili valoarea daunelor interese datorate.

⁵¹ Hotărârea din 17 octombrie 2017, *Bolagsupplysningen* şi *Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:766, punctul 47).

⁵² Este adevărat că internetul creşte audienţa potenţială a unui mesaj. Cu toate acestea, în ceea ce priveşte reputaţia, acest lucru nu înseamnă că persoana calomniată este în mod necesar cunoscută pe întreg teritoriul Europei.

⁵³ Trebuie observat faptul că, de exemplu, utilizatorii de internet din diferite state membre nu se uită la aceleaşi elemente ale unei pagini de internet sau fac acest lucru cu o durată diferită a atenţiei. A se vedea de exemplu *Miratech*, *Étude internationale: les habitudes des internautes suivant les pays*, 2013.

precum și numărul de vizitatori din statele membre în cauză care au accesat acea publicație⁵⁴ constituie, toate, elemente care pot determina instanțele să constate că persoana în cauză nu a suferit niciun prejudiciu pe teritoriul în care acestea sunt competente din punct de vedere teritorial.

62. În acest context, problema ridicată de principiul abordării de tip mozaic pare a fi legată în realitate mai mult de existența riscului de hărțuire judiciară. Multiplicarea jurisdicțiilor competente creează un teren fertil pentru strategiile de hărțuire judiciară și în special pentru procesele strategice împotriva participării publice (SLAPP, „recours bâillon” în limba franceză)⁵⁵. Întrucât orice acțiune în justiție obligă pârâtul să îi dedice acesteia energie și resurse, indiferent de fondul cererii, prin multiplicarea acțiunilor juridice sau pur și simplu prin amenințarea cu formularea acestora, o persoană poate aduce prejudicii unei alte persoane (sau, în ceea ce privește o societate, un dezavantaj concurențial, prin irosirea de timp și de resurse legate de administrarea acesteia).

63. Cu toate acestea, în cazul în care astfel de strategii pot fi puse în aplicare în mod avantajos de către unii reclamanți fără scrupule, acest lucru este cauzat în parte de faptul că normele existente în statele membre referitoare la rambursarea cheltuielilor de judecată sunt adesea insuficient de riguroase în ceea ce privește obligația celei dintâi de a o despăgubi pe cea din urmă pentru prejudiciul cauzat, după caz, fie prin formularea acțiunii, fie prin faptul că a rezistat pretențiilor ridicate în mod abuziv de reclamant. Într-adevăr, aceste norme nu iau întotdeauna în considerare în mod suficient costurile indirecte generate de administrarea unei proceduri (în special costurile dificultăților cauzate de litigiu), deși în practică aceste costuri pot fi semnificative, atât din punct de vedere economic, cât și din punct de vedere moral⁵⁶. În cazul în care aceste costuri ar fi în mod sistematic și mai bine compensate, în special în cazul abuzului de procedură, reclamanții ar fi descurajați să abuzeze de principiul abordării de tip mozaic, din moment ce aceasta i-ar expune riscului, în ipoteza în care cad în pretenții în acțiunea pe care au formulat-o, de a fi obligați să plătească despăgubiri semnificative pârâtului.

64. În plus, pârâtii pot adopta anumite măsuri pentru a se proteja împotriva acestui tip de risc. De exemplu, în funcție de context, aceștia pot introduce o acțiune în constatare negativă în fața unei instanțe cu deplină competență⁵⁷. Deoarece această instanță va fi competentă să se pronunțe asupra prejudiciului pe întreg teritoriul Uniunii, aplicarea normelor în materie de recunoaștere reciprocă a hotărârilor, prevăzute de Regulamentul nr. 1215/2012, va avea ca efect privarea oricărui alte instanțe de competența lor de a se pronunța asupra prejudiciului care s-a produs

⁵⁴ A se vedea de exemplu Hotărârea Curții Supreme a Irlandei din 15 martie 2012, Coleman împotriva MGN Ltd. [2012] IESC 20, în care această Curte a statuat că nu avea competența de a soluționa acțiuni în materie de calomnie în temeiul a ceea ce reprezintă în prezent articolul 7 punctul 2 din Regulamentul de la Bruxelles, întrucât nu exista nicio dovadă potrivit căreia toate persoanele care aveau domiciliul în Irlanda au accesat în fapt publicația online în cauză.

⁵⁵ A se vedea în ceea ce privește acest subiect Prings, G. W., „SLAPPs: Strategic Lawsuits Against Public Participation”, vol. 7, *Pace Envtl. L. Rev.*, 1989, 3, Canan, P., „The SLAPP from a Sociological Perspective”, vol. 7, *Pace Envtl. L. Rev.*, 1989, 23 și Landry, N., *SLAPP – Bâillonnement et répression judiciaire du discours politique*, Ecosociété, 2012.

⁵⁶ Chiar și costurile directe pot să nu fie luate în considerare în mod suficient. Astfel, cel mai adesea taxele judiciare standard sunt rambursate, în timp ce, de foarte multe ori, avocații percep taxe mai mari, în special atunci când o persoană apelează la o firmă internațională de avocatură pentru a evita obligația de a corespunde cu diverse firme de avocatură din diferite țări. În plus, normele privind rambursarea cheltuielilor de judecată nu iau adesea în considerare faptul că partea trebuie să finanțeze în avans toate aceste costuri.

⁵⁷ A se vedea de exemplu Hotărârea din 25 octombrie 2012, Folien Fischer și Fofitec (C-133/11, EU:C:2012:664). Posibilitatea de a introduce o acțiune în constatare negativă există, de exemplu, în temeiul dreptului neerlandez, însă nu și în temeiul dreptului francez. A se vedea Comitetul de experți privind dimensiunea drepturilor omului de prelucrare automatizată a datelor și diferite forme de inteligență artificială, *Study on forms of liability and jurisdictional issues relating to the application of civil and administrative law in matters of defamation in the member states of the Council of Europe*, studiul Consiliului European, DGI(2019)04, p. 24. Cu privire la acest subiect, a se vedea și Bouthinon-Dumas, H., De Beaufort, V., Jenny, F., Masson A., *Stratégie d'instrumentalisation juridique et concurrence*, Larcier, 2013, p. 37.

doar pe teritoriul unui singur stat membru. În sens mai general, părțile au de asemenea posibilitatea, în temeiul articolului 30 din Regulamentul nr. 1215/2012, de a solicita suspendarea procedurii sau chiar încheierea acesteia, în cazul cererilor conexe, și anume cereri care sunt legate între ele atât de strâns încât există interesul ca acestea să fie instrumentate și judecate împreună, pentru a se evita soluții care ar putea fi ireconciliabile în situația în care cauzele ar fi judecate separat⁵⁸. Prin urmare, în special, autorul conținutului pretins calomnios nu va trebui să suporte stresul de a fi obligat să gestioneze mai multe acțiuni în același timp.

65. Înainte de orice, întrucât resursele potențialilor reclamanți nu sunt nelimitate, punerea în aplicare a unei strategii de soluționare a litigiilor bazată pe multiplicarea acțiunilor va fi arareori în avantajul lor. Prin urmare, astfel de strategii vor fi în cea mai mare parte puse în aplicare de actori economici cu resurse considerabile. Cu toate acestea, în ceea ce îi privește pe aceștia, dispariția principiului abordării de tip mozaic nu îi va împiedica să pună în aplicare acest tip de strategie. De exemplu, potrivit jurisprudenței Curții, criteriul centrului de interese trebuie examinat la nivelul fiecărui subiect de drept⁵⁹. Prin urmare, în cazul unei corporații organizate sub forma unui grup de societăți cu denumiri similare de corporație, aplicarea criteriului centrului de interese va însemna efectiv că fiecare entitate juridică din acest grup (care poate să nu fie 100 % controlată de o societate-mamă) va fi îndreptățită să introducă o acțiune împotriva autorului mesajului pentru prejudiciul suferit în fața instanțelor din statul în care fiecare dintre acestea își are centrul de interese⁶⁰.

66. În *al treilea rând*, nu este cu adevărat clar dacă abordarea de tip mozaic ar contraveni în realitate obiectivelor urmărite de Regulamentul nr. 1215/2012. Astfel, după cum s-a subliniat în Hotărârea *Bolagsupplysningen și Ilsjan*, norma de competență specială în materie delictuală și cvasidelictuală prevăzută la articolul 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012 nu a fost destinată să confere părții mai slabe o protecție mai puternică⁶¹. Prin urmare, este, în principiu, irelevant faptul că aplicarea abordării de tip mozaic ar putea dezavantaja în mod potențial una dintre părți.

67. Revenind acum mai concret la cele trei obiective urmărite prin dispozițiile Regulamentului nr. 1215/2012 care se referă la competență, se poate observa, în ceea ce privește obiectivul de securitate juridică prevăzut în considerentul (15) al Regulamentului nr. 1215/2012, că Curtea consideră că acest obiectiv este îndeplinit dacă pârâtul este în măsură să stabilească, pe baza criteriului utilizat, care sunt instanțele în care poate fi acționat în justiție. Din această perspectivă, se poate sublinia, astfel cum a evidențiat High Court of Australia într-o hotărâre importantă, *Dow Jones și Company Inc/Gutnick*, că atunci când o persoană decide să posteze un anumit conținut pe internet, care este „accesibil” din toate statele membre, respectiva persoană se poate aștepta să fie acționată în justiție în fiecare dintre aceste state membre⁶².

⁵⁸ Unele sisteme juridice prevăd mecanisme care să prevină acest tip de strategie de litigiu, cum ar fi, de exemplu, norma *forum non conveniens* din dreptul comun.

⁵⁹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 17 octombrie 2017, *Bolagsupplysningen și Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:766, punctul 41).

⁶⁰ Același lucru este valabil, de exemplu, în cazul prejudiciilor rezultate dintr-un cartel între furnizori. Într-adevăr, cel mai adesea, dacă societatea-mamă negociază achiziția de materii prime, acestea din urmă sunt în general plătite de filiale, care pot să nu fie deținute în proporție de 100 %. Prin urmare, costurile suplimentare generate de respectivul cartel s-au produs în conturile filialelor, iar nu în cele ale societății-mamă. Prin urmare, în funcție de modul în care un grup își organizează achizițiile, victimele pot fi societățile-mamă sau fiecare dintre filiale.

⁶¹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 17 octombrie 2017, *Bolagsupplysningen și Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:766, punctul 39).

⁶² A se vedea Hotărârea *Dow Jones și Company Inc/Gutnick* [2002] HCA 56; 210 CLR 575; 194 ALR 433; 77 ALJR 255 (10 decembrie 2002), punctul 39 („cei care postează informații pe World Wide Web fac acest lucru știind că informațiile pe care le pun la dispoziție sunt disponibile tuturor, fără nicio restricție geografică”).

68. Este însă adevărat că, în Hotărârea din 12 mai 2021, Vereniging van Effectenbezitters (C-709/19, EU:C:2021:377, punctul 34 și următoarele), Curtea pare să fi conferit obiectivului de securitate juridică o anumită întâietate față de orice alte considerente, inclusiv față de cel referitor la formularea articolului 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012. De fapt, în hotărârea menționată, care se referea la acțiuni de reparare a prejudiciilor suferite de acționari ca urmare a lipsei de informare, Curtea a respins argumentul potrivit căruia o societate se poate aștepta să fie chemată în judecată în locul în care sunt situate conturile instrumentelor financiare ale acționarilor săi doar pentru motivul că criteriile referitoare la domiciliul și la locul în care se situează conturile acționarilor nu permit societății emitente să anticipeze stabilirea competenței internaționale a instanțelor în fața cărora aceasta ar putea fi acționată în justiție, deoarece acest lucru ar fi contrar obiectivului, menționat la considerentul (16) al Regulamentului nr. 1215/2012, de a evita posibilitatea – în scopul de a garanta principiul securității juridice – ca pârâtul să poată fi chemat în judecată în fața unei instanțe dintr-un stat membru pe care nu ar fi putut să o prevadă în mod rezonabil. În opinia Curții, obiectivul previzibilității impune ca, în cazul unei societăți cotate la bursă, precum cea în discuție în această cauză, să poată fi stabilită competența de soluționare în ceea ce privește producerea prejudiciului numai instanțelor din statele membre în care această societate a respectat obligațiile legale de publicitate în vederea cotizării sale la bursă. Prin urmare, numai în aceste state membre o astfel de societate poate prevedea în mod rezonabil existența unei piețe de investiții și angajarea răspunderii sale.

69. Nu considerăm însă că această soluție pune în mod indirect în discuție abordarea de tip mozaic. În cazul în care, pe de o parte, este posibil să se ia în considerare, chiar și dacă numai aproximativ⁶³, că piața de investiții a unei societăți cotate la bursă este situată în locul cotării sale la bursă, „piața” geografică pentru prezentarea unei opinii va fi determinată de accesibilitatea acestei opinii. Pe de altă parte, se poate observa că soluția la care s-a ajuns în Hotărârea Vereniging van Effectenbezitters, alături de competența instanțelor de la locul emisiunii acțiunilor, care derivă din competența locului de domiciliu al pârâtului prevăzută la articolul 4 din Regulamentul nr. 1215/2012, conduce la conferirea competenței instanțelor din statele membre a căror legislație va fi în principiu cea care este aplicabilă și litigiului. În acest sens, această soluție este conformă cu obiectivul bunei administrări prevăzut în considerentul (16) al Regulamentului nr. 1215/2012. În schimb însă, în materie de calomnie, legislația aplicabilă este probabil cea a diferitelor state membre în care mesajul va fi accesibil. În opinia noastră, aceasta reprezintă o diferență esențială, deoarece, în cazul în care abordarea de tip mozaic ar fi abandonată în litigiile de calomnie, reclamantul poate fi privat de posibilitatea de a introduce o acțiune în fața instanțelor statelor membre în care mesajul în cauză a fost accesibil și, prin urmare, în fața instanțelor care sunt cel mai în măsură să aplice legislații relevante diferite și să efectueze toate aprecierile de fapt necesare.

70. În orice caz, abordarea de tip mozaic nu pare să conducă la un rezultat care este mai puțin previzibil decât cel care rezultă, de exemplu, din aplicarea criteriului centrului de interese al victimei⁶⁴. Desigur, în ceea ce privește operatorii neeconomici, un astfel de criteriu ar părea simplu de aplicat, deoarece corespunde mai mult sau mai puțin locului în care victima își are centrul vieții și al activității sale sociale. Acest criteriu pare însă mult mai dificil de aplicat în

⁶³ Și anume prin ignorarea faptului că unele acțiuni ale aceleiași societăți pot să nu fie cotate la bursă sau pot fi vândute în afara bursei de valori la care acestea sunt cotate.

⁶⁴ În acest sens, se poate observa că obiectivul previzibilității privește atât autorul pretinsului conținut calomnios, cât și persoana la care se referă acest conținut. A se vedea de exemplu Hotărârea din 17 octombrie 2017, Bolagsupplysningen și Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, punctul 35).

cazul operatorilor economici, întrucât există puncte de vedere diferite cu privire la ceea ce constituie „centrul de interes” al unei societăți⁶⁵, astfel cum acesta este ilustrat de diferența de abordare dintre supremația asociațiilor și teoriile privind acționarii⁶⁶.

71. Pentru a surmonta această problemă, logica ar impune ca noțiunea de „centru de interes” al unei persoane juridice să corespundă locului de înregistrare al acesteia, întrucât în special, pe de o parte, calomnia reprezintă un atac asupra onoarei, demnității și reputației unei persoane (iar nu asupra produselor sale) și, pe de altă parte, efectele tuturor prejudiciilor aduse reputației sale se materializează în conturile financiare ale acesteia⁶⁷. Astfel, în conformitate cu principiul securității juridice, o astfel de normă ar fi permis autorului oricărei publicații referitoare la respectiva persoană juridică să prevadă rezultatul aplicării acestui factor de legătură, în măsura în care indicația sediului social al unui operator economic este ușor de găsit, întrucât precizarea sa este declarată obligatorie de diferite instrumente ale dreptului Uniunii.

72. Cu toate acestea, Curtea a considerat în schimb că, „[d]eși centrul intereselor unei persoane juridice poate să coincidă cu locul în care are sediul social atunci când își desfășoară, în statul membru în care este situat acest sediu, totalitatea sau cea mai mare parte a activităților sale și când reputația de care beneficiază acolo este, în consecință, mai importantă decât în oricare alt stat membru, localizarea sediului respectiv nu constituie, în sine, un criteriu decisiv în cadrul unei asemenea analize”⁶⁸. Ceea ce este relevant este locul în care există „o preponderență a activității economice a persoanei juridice interesate”⁶⁹.

73. Noțiunea de activitate economică a unei corporații este, cu siguranță, oarecum ambiguă. Aceasta poate fi înțeleasă în cel puțin două moduri, și anume dintr-o perspectivă comercială, în sensul că desemnează locul în care un operator economic realizează majoritatea vânzărilor sale (fără a intra măcar în dezbateră dacă profitul sau cifra de afaceri ar fi indicatorul relevant în acest sens, deoarece în ceea ce privește în special o societate care realizează proiecte de mare anvergură la nivel mondial, acest lucru s-ar putea schimba în mod constant)⁷⁰, sau dintr-o perspectivă mai industrială, în sensul că se referă la locul în care resursele financiare, umane și tehnice necesare pentru ca entitatea juridică să își desfășoare activitatea sunt combinate și utilizate pentru a

⁶⁵ Mai precis, stabilirea unui loc exact poate fi și mai dificil de prevăzut atunci când, de exemplu, ceea ce este calomniat nu este denumirea societății, ci una dintre numeroasele mărci comerciale utilizate de aceasta. Pe de o parte, s-ar putea de asemenea ridica întrebarea dacă, spre deosebire de denumirea unei societăți, o marcă comercială face parte din drepturile referitoare la personalitate. Pe de altă parte, în cazul în care acest lucru ar fi considerat valabil, cum poate fi aplicat criteriul centrului de interes atunci când aceleași produse sunt vândute sub diferite mărci în diferite țări? Ar trebui să se deducă de aici că există un centru de interes distinct pentru fiecare marcă, chiar dacă Curtea a argumentat anterior în termeni de centru de interes al societății în cauză?

⁶⁶ A se vedea, de exemplu, Rönnegard, D., și Craig Smith, N., „Shareholder Primacy vs. Stakeholder Theory: The Law as Constraint and Potential Enabler of Stakeholder Concern”, în Harrison, J. S., Barney, J., Freeman, R., & Phillips, R., (editori), *The Cambridge Handbook of Stakeholder Theory*, CUP, Cambridge, 2019, p. 117-131 și, în limba franceză, Tchotourian, L., „Doctrine de l’entreprise et école de Rennes: La dimension sociale, politique et philosophique des activités économiques affirmée – Présentation d’un courant de pensée au service de l’homme”, în Champaud, C. (ed.), *L’entreprise dans la société du 21e siècle*, Larcier, Bruxelles, 2013, p. 131-174.

⁶⁷ De exemplu, în Hotărârea din 21 mai 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, punctele 52 și 53), Curtea a statuat că „[i]n ceea ce privește prejudiciul care constă în costuri suplimentare plătite ca urmare a unui preț ridicat în mod artificial, [...], [locul materializării prejudiciului] se va afla, în principiu, la sediul social al [victimei]”.

⁶⁸ Hotărârea din 17 octombrie 2017, Bolagsupplysningen și Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, punctul 41).

⁶⁹ Hotărârea din 17 octombrie 2017, Bolagsupplysningen și Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, punctul 43). În acest sens, trebuie subliniat faptul că Curtea pare să atribuie o altă semnificație noțiunii de „centru de interes” față de cea reținută, de exemplu, de legiuitorul Uniunii în articolul 3 alineatul (1) din Regulamentul (UE) 2015/848 al Parlamentului European și al Consiliului din 20 mai 2015 privind procedurile de insolvență (JO 2015, L 141, p. 19). Într-adevăr, această dispoziție definește noțiunea „centrul intereselor principale” ca însemnând „locul în care debitorul își administrează în mod obișnuit interesele și care este verificabil de către terți”.

⁷⁰ Deși, din această perspectivă, poate fi tentant să considerăm că locul în care societatea realizează cel mai mare profit ar trebui să reprezinte centrul intereselor sale, dat fiind că o societate trebuie să își acopere costurile pentru a supraviețui, am considera mai degrabă că centrul intereselor sale trebuie să corespundă locului în care societatea realizează cea mai mare marjă comercială (cifra de afaceri minus costul de achiziție a bunurilor sau a serviciilor vândute). În plus, s-ar putea ridica întrebarea cu privire la momentul în care trebuie să fie evaluat centrul intereselor unei persoane juridice: la momentul materializării prejudiciului sau la momentul formulării acțiunii?

produce bunurile sau serviciile vândute⁷¹. Astfel, reputația ar putea avea un impact asupra relațiilor pe care un operator economic le poate avea, nu doar cu clienții săi, ci și cu toți asociații săi (acționari, creditori, furnizori, angajați etc.). De exemplu, reputația poate avea un impact direct asupra capacității unei societăți de a strânge fonduri pe piețele financiare⁷² sau de a obține aprovizionări.

74. Punerea în aplicare a unui astfel de criteriu întâmpină în mod necesar alte dificultăți de ordin practic. Astfel, indiferent de modul în care trebuie să fie înțeleasă noțiunea de activitate economică, informațiile de care are nevoie pârâtul pentru a stabili instanța care va avea competență pe acest temei este foarte probabil să intre, în ceea ce privește persoanele fizice, în domeniul de aplicare al Regulamentului 2016/679⁷³, și, într-o oarecare măsură, în cel al confidențialității activității economice, în ceea ce privește societățile⁷⁴. Prin urmare, în practică, ne-am putea întreba dacă va fi cel puțin la fel de dificil pentru pârât să prevadă care sunt instanțele care vor avea competență pe baza criteriului centrului de interese la fel ca pe baza principiului abordării de tip mozaic.

75. În cazul în care abordăm acum obiectivul de a reduce la minimum posibilitatea apariției procedurilor concurente (pentru a asigura o legătură strânsă între respectivele instanțe și acțiune sau pentru a facilita buna administrare a justiției), până în prezent, poziția Curții pare să fi fost aceea că aplicarea unui criteriu care poate da naștere unei varietăți de instanțe competente în diferite state membre în cauze de acest gen nu constituie o problemă atât timp cât criteriul utilizat conferă competență instanțelor care se află în poziția cea mai potrivită pentru a aprecia prejudiciul care s-a produs. Astfel, o asemenea poziție îndeplinește obiectivul bunei administrări a justiției menționat în considerentul (16) al Regulamentului nr. 1215/2012, ca derogare întemeiată de la competența instanțelor de la locul de domiciliu al pârâtului⁷⁵.

76. S-ar putea observa, de exemplu, că, la punctul 43 din Hotărârea din 3 octombrie 2013, Pinckney (C-170/12, EU:C:2013:635), după ce s-a referit la obiectivul bunei administrări a justiției, Curtea a considerat că instanțele diferitor state membre în care prejudiciul invocat este de natură să se fi produs sau să se producă au competența de a se pronunța asupra acțiunilor în

⁷¹ În Hotărârea din 17 octombrie 2017, Bolagsupplysningen și Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766), Curtea pare să sugereze, la punctul 42, că, în împrejurările respectivei cauze, centrul intereselor pretinsei victime se afla în Suedia, deoarece aceasta își desfășura cea mai mare parte a activităților în acest stat. Cu toate acestea, Curtea nu a precizat dacă prin noțiunea de „activități” aceasta intenționa să se refere la clienții reclamantei sau la mijloacele de producție utilizate pentru a-i satisface pe aceștia.

⁷² Guimaraes, G., „The Corporate Ad; Wall Street’s Supersalesman”, *Industry Week*, 10 iunie 1985 și Boistel, P., „La réputation d’entreprise: un impact majeur sur les ressources de l’entreprise”, *Management & Avenir*, vol. 17, nr. 3, 2008, p. 9-25.

⁷³ Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (JO 2016, L 119, p. 1).

⁷⁴ Chiar și atunci când unele informații economice sunt puse la dispoziția publicului ca urmare a obligațiilor de divulgare a informațiilor impuse anumitor societăți prin Directiva 2013/34/UE privind situațiile financiare anuale, situațiile financiare consolidate și rapoartele conexe ale anumitor tipuri de întreprinderi, de modificare a Directivei 2006/43/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivelor 78/660/CEE și 83/349/CEE ale Consiliului (JO 2013, L 182, p. 19), o persoană obișnuită care a publicat comentarii despre o societate ar putea întâmpina dificultăți în înțelegerea informațiilor legate de respectiva societate pentru a deduce centrul de interese al acesteia din urmă.

⁷⁵ A se vedea de exemplu în acest sens, Hotărârea din 5 iunie 2014, Coty Germany (C-360/12, EU:C:2014:1318, punctul 48), și Hotărârea din 10 septembrie 2015, Holterman Ferho Exploitatie și alții (C-47/14, EU:C:2015:574, punctul 73). Este adevărat că Curtea a statuat că criteriul locului unde s-a produs fapta prejudiciabilă nu poate fi interpretat atât de extins încât să cuprindă orice loc în care pot fi resimțite consecințele dăunătoare ale unei fapte prejudiciabile care a cauzat deja prejudicii care s-au produs de fapt în alt loc. Cu toate acestea, Curtea a făcut această observație nu pentru a exclude competența instanțelor altor state membre pe teritoriul cărora evenimentul cauzator ar fi produs de asemenea consecințe dăunătoare, ci pe aceea a instanțelor de la locul în care victima a susținut că a suferit prejudicii ulterioare prejudiciului care s-a produs inițial și care a fost suferit de aceasta într-un alt stat. A se vedea Hotărârea din 19 septembrie 1995, Marinari (C-364/93, EU:C:1995:289, punctele 14 și 15), Hotărârea din 9 iulie 2020, Verein für Konsumenteninformation (C-343/19, EU:C:2020:534, punctele 27 și 28), și Hotărârea din 5 iulie 2018, flyLAL-Lithuanian Airlines (C-27/17, EU:C:2018:533, punctul 32).

despăgubire pentru pretinsa încălcare a drepturilor patrimoniale de autor, cu condiția ca statul membru în care este situată respectiva instanță să asigure protecția materialului protejat de drepturi patrimoniale de autor pe care îl invocă reclamantul⁷⁶.

77. În mod similar, la punctele 33 și 34 din Hotărârea din 29 iulie 2019, Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635), Curtea a concluzionat că instanțele diferitor state membre pe teritoriul cărora se situează piața afectată de încălcare și în care victima pretinde că a suferit prejudiciul trebuie să fie considerate competente să se pronunțe asupra acțiunilor de reparare a prejudiciilor cauzate de o încălcare, în temeiul articolului 101 TFUE. Curtea a adăugat în continuare că „[a]ceastă soluție răspunde astfel obiectivelor de proximitate și de predictibilitate a normelor de competență, în măsura în care, pe de o parte, instanțele statului membru în care se situează piața afectată sunt cel mai bine plasate pentru a examina astfel de acțiuni în despăgubire și, pe de altă parte, un operator economic care se dedă la comportamente anticoncurențiale se poate aștepta în mod rezonabil să fie acționat în justiție în fața instanțelor de la locul unde comportamentele sale au denaturat normele unei concurențe sănătoase”.

78. În sfârșit, la punctele 56 și 57 din Hotărârea din 5 septembrie 2019, AMS Neve și alții (C-172/18, EU:C:2019:674), Curtea a statuat mai întâi că instanțele diferitor state membre pe al căror teritoriu se află consumatorii sau profesioniștii vizați de anunțurile publicitare sau de ofertele de vânzare trebuie să fie considerate a avea competență să se pronunțe asupra acțiunilor în contrafacere, înainte de a preciza că această soluție este „confirmată” de faptul că respectiva instanță este cea mai adecvată să se pronunțe asupra cauzei în special din motive legate de proximitatea față de litigiu și de facilitatea administrării probelor.

79. În acest context, nu doar că nu suntem convingși de faptul că abordarea de tip mozaic este contrară obiectivelor Regulamentului nr. 1215/2012, însă nu suntem convingși nici de faptul că utilizarea unuia dintre ceilalți factori de legătură care justifică aplicarea unei „norme de competență unică” (precum domiciliul pârâtului, locul producerii evenimentului cauzator al prejudiciului sau centrul de interese) va conduce la desemnarea instanțelor care se află în mod necesar *în poziția cea mai potrivită* pentru a aprecia natura calomnioasă sau necalomnioasă a unui conținut, precum și întinderea prejudiciilor care s-au produs.

80. Desigur, vor exista o serie de cazuri în care natura calomnioasă a conținutului va fi cu greu pusă la îndoială. Acest aspect nu trebuie însă să omită din vedere faptul că natura calomnioasă a conținutului poate fi percepută în mod diferit de la un stat membru la altul. Dacă am lua exemplul unui articol care impută în mod fals anumite practici comerciale sau fiscale abuzive unei anumite societăți, mesajul transmis de această publicație ar putea fi perceput în mod diferit și, prin urmare, ar putea avea un impact diferit într-un stat membru față de altul⁷⁷.

81. Pe lângă această problemă clasică a discursului intercultural (care explică, de exemplu, motivul pentru care societățile dezvoltă diferite strategii de marketing de la un stat membru la altul), lipsa armonizării legislației în materie de calomnie tinde să justifice menținerea principiului abordării de tip mozaic. Este adevărat că toate statele membre au adoptat

⁷⁶ În acest sens, se poate observa că, după cum precizează Curtea la punctul 39 din această hotărâre, dacă drepturile patrimoniale ale unui autor sunt supuse principiului teritorialității, acest lucru se datorează faptului că aceste drepturi nu sunt pe deplin armonizate și sunt, prin urmare, supuse unor regimuri diferite. Din acest punct de vedere, situația drepturilor patrimoniale de autor nu este, așadar, diferită de cea a drepturilor referitoare la personalitate și în special de cea a dreptului de a fi protejat împotriva calomniei.

⁷⁷ În ceea ce privește existența riscului de a aduce prejudicii reputației unei societăți ca urmare a anumitor practici fiscale, a se vedea, de exemplu, PwC, *Tax Strategy and Corporate Reputation: A Business Issue*, 2013.

reglementări anticalomnie, însă conținutul acestor reglementări, modul lor de aplicare și, nu în ultimul rând, modul în care sunt cuantificate prejudiciile pot varia semnificativ de la un stat membru la altul, reflectând adesea divergențe profunde în cultura juridică aplicabilă⁷⁸.

82. Prin urmare, astfel cum subliniază Comisia, reclamantul poate avea un interes legitim să formuleze o acțiune în fața unei alte instanțe decât cea de la locul unde se află centrul intereselor sale, chiar dacă acest lucru limitează quantumul despăgubirilor pe care acesta le poate obține. Pe de o parte, întrucât încălcările vieții private și ale drepturilor referitoare la personalitate sunt excluse din domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 864/2007, legislația aplicabilă va fi stabilită în conformitate cu normele de drept internațional privat aplicabile în statul membru al fiecărei instanțe competente, care pot varia substanțial⁷⁹. Pe de altă parte, un operator economic poate dori să formuleze acțiuni mai degrabă în fața instanțelor statelor membre în care încearcă să își dezvolte activitatea sa economică decât în fața celor din statele membre în care se bucură deja de o reputație solidă, tocmai ca urmare a faptului că reputația sa îl protejează deja împotriva celor mai grosiere acte de calomnie sau ca urmare a faptului că acesta poate spera să obțină avantaje de pe urma unei hotărâri privind respectiva piață, fiind de la sine înțeles că hotărârea pronunțată de o instanță locală ar beneficia de o acoperire mediatică mai cuprinzătoare în acel stat membru decât o hotărâre pronunțată de instanțele din statul membru unde se situează centrul său de interese⁸⁰.

83. A considera, așa cum par să facă oponentii abordării de tip mozaic, că ar fi preferabilă concentrarea tuturor cererilor de despăgubire în cadrul unei singure instanțe, tinde să ignore realitatea potrivit căreia nici legislațiile statelor membre referitoare la calomnie, nici chiar normele de stabilire a legii aplicabile nu sunt în prezent armonizate.

84. Astfel, în lipsa armonizării în aceste domenii, instanțele care beneficiază de competența exclusivă de a decide asupra integralității prejudiciului vor fi obligate să aplice legislația fiecărui stat membru în care este posibil să se fi produs pretinsul prejudiciu pentru a se pronunța asupra fiecărei cereri de despăgubire. Aceasta înseamnă că, în principiu, respectivele instanțe vor trebui să ia în considerare, în ceea ce privește fiecare dintre aceste state membre, legea aplicabilă, reputația de care se bucură victima pe același teritoriu, precum și percepția mesajului de către publicul respectivelor state⁸¹.

⁷⁸ În propunerea sa de regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială [COM(2010) 748 final], Comisia a menționat că „cauzele privind calomnia în care o persoană susține că drepturile sale legate de personalitatea sau intimitatea sa au fost încălcate de către media [...] sunt deosebit de sensibile și statele membre au adoptat abordări divergente cu privire la modul de asigurare a respectării diferitelor drepturi fundamentale afectate, cum ar fi demnitatea umană, respectarea vieții private și de familie, protecția datelor cu caracter personal, libertatea de exprimare și de informare”. În mod similar, potrivit profesorilor Corneloup și Muir Watt, locul corespunzător care trebuie acordat libertății de exprimare și protecției vieții private formează obiectul unor culturi juridice foarte contrastante. Corneloup, S., Muir Watt, H., „Le for du droit à l’oubli”, *Rev. Crit. DIP*, 2018, p. 296. A se vedea de asemenea Kramberger Škerl, J., „Jurisdiction in On-line Defamation and Violations of Privacy: In search of a Right Balance”, *LeXonomica*, vol. 9, nr. 2, 2017, p. 90.

⁷⁹ A se vedea articolul 1 alineatul (2) litera (g) din regulamentul menționat.

⁸⁰ Reputația reprezintă unul dintre factorii esențiali în pătrunderea pe o nouă piață, însă această reputație nu se transformă în mod necesar într-o creștere imediată a volumului de vânzări. În ceea ce privește aspectul strategiilor de comunicare juridice, a se vedea Bouthinon-Dumas, H., Cheynel, N., Karila-Vaillant, C., și Masson, A., *Communication juridique et judiciaire de l’entreprise*, Larcier, 2015, p. 323 și următoarele.

⁸¹ A se vedea în acest sens Bogdan, M., „Regulation Brussels Ia and Violations of Personality Rights on the Internet”, *Nordic Journal of International Law*, vol. 87, 2018, p. 219.

85. În acest context, s-ar putea considera efectiv că o unică instanță situată într-un singur stat membru identificat (sau identificabil) cu deplină competență s-ar afla în poziția cea mai potrivită pentru a efectua o astfel de apreciere⁸²? Nu ar trebui să se considere mai degrabă că existența unei multitudini de foruri competente reprezintă consecința inexorabilă a dreptului de care beneficiază reclamantii, în conformitate cu principiul subsidiarității, ca litigiul să le fie soluționat de instanțele care sunt, datorită faptului că se află cel mai aproape de teritoriul fiecărui stat membru, cel mai în măsură să efectueze toate aprecierile de fapt, alături de faptul că reglementările privind calomnia din fiecare stat membru sunt diverse și sensibile din punct de vedere cultural în raport cu tradițiile juridice distincte ale fiecăruia dintre aceste state⁸³?

86. Desigur, obiectivul de previzibilitate trebuie de asemenea să fie luat în calcul, însă, în opinia noastră, Curtea a ajuns să confirme abordarea de tip mozaic tocmai după echilibrarea acestui obiectiv cu obiectivul bunei administrări a justiției⁸⁴.

87. În sfârșit, înainte de a renunța la abordarea de tip mozaic, ar fi în orice caz necesar să se garanteze că nu există alte soluții care sunt mai puțin tranșante decât un astfel de revirement complet al jurisprudenței. În acest sens, ar putea părea astfel mai puțin radical să se combine pur și simplu abordarea de tip mozaic cu ceea ce ar putea fi denumit „criteriul de direcționare”, astfel cum prevede dreptul Uniunii în anumite domenii⁸⁵.

88. Potrivit acestui criteriu, pentru ca instanțele unui stat membru să aibă competență, conținutul în cauză nu trebuie pur și simplu să fie accesibil prin intermediul internetului, ci trebuie ca publicarea să fi fost direcționată în mod specific către teritoriul statului membru respectiv. În cazul în care s-ar aplica acest criteriu, ar fi util să se asigure faptul că doar instanțele respectivelor state membre către care publicarea a fost în mod specific direcționată erau cele care ar fi avut dreptul să își asume competența în temeiul articolului 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012. Acest lucru ar permite, în conformitate cu obiectivele urmărite de această dispoziție, reducerea numărului de instanțe competente și asigurarea unei anumite certitudini juridice, asigurând în același timp o legătură strânsă între instanțe și litigiu și garantând astfel o bună administrare a justiției.

89. Desigur, Curtea a respins în general aplicarea criteriului de direcționare în ceea ce privește aplicarea articolului 7 punctul 2 pentru motivul că, spre deosebire de articolul 15 alineatul (1) litera (c) din Regulamentul nr. 44/2001 [în prezent articolul 17 alineatul (1) litera (c) din

⁸² În acest sens, nu suntem de acord cu argumentul formulat de Curte la punctul 46 din Hotărârea din 25 octombrie 2011, eDate Advertising și alții (C-509/09 și C-161/10, EU:C:2011:685), potrivit căruia, la nivel tehnic, nu este totdeauna posibil să se cuantifice numărul de persoane care a vizualizat un mesaj sau, în orice caz, acest argument ni se pare caduc. Într-adevăr, proprietarii de site-uri utilizează în general astfel de instrumente, precum Google Analytics, pentru a-și îmbunătăți politica de marketing. Desigur, datele colectate comportă un anumit grad de aproximare în măsura în care, de exemplu, unii utilizatori pot utiliza un server proxy. Totuși, aceste instrumente sunt preferate de către proprietarii menționați, care tind să demonstreze că acestea sunt considerate totuși relevante de jucătorii de pe piață. De exemplu, potrivit Wikipedia, Google Analytics este utilizat de peste 10 milioane de site-uri sau de mai mult de 80 % din piața mondială. În plus, nu considerăm că această aproximare rezultată din utilizarea acestor instrumente este mai amplă decât cele pe care le-ar putea prezenta alte metode de cuantificare. În orice caz, de la pronunțarea acestei hotărâri, Curtea a admis faptul că este posibilă geolocalizarea unui utilizator de internet [a se vedea Hotărârea din 24 septembrie 2019, Google (întinderea teritorială a dreptului la dezindexare) (C-507/17, EU:C:2019:772, punctul 73)].

⁸³ Considerentul (21) al Regulamentului nr. 1215/2012 prevede că acest regulament urmărește să reducă la minimum posibilitatea apariției procedurilor concurente. Utilizarea verbului „a reduce la minimum” implică faptul că o astfel de posibilitate poate totuși să existe, în special atunci când este necesar pentru atingerea celorlalte obiective urmărite de acest regulament. În plus, din formularea acestui considerent este clar că acest obiectiv se presupune că este pus în aplicare de normele aplicabile litispendenței și acțiunilor conexe.

⁸⁴ A se vedea Hotărârea din 7 martie 1995, Shevill și alții (C-68/93, EU:C:1995:61, punctul 31).

⁸⁵ A se vedea de exemplu Hotărârea din 12 iulie 2011, L'Oréal și alții (C-324/09, EU:C:2011:474, punctul 65), Hotărârea din 21 iunie 2012, Donner (C-5/11, EU:C:2012:370, punctul 27), și Hotărârea din 18 octombrie 2012, Football Dataco și alții (C-173/11, EU:C:2012:642, punctul 39).

Regulamentul nr. 1215/2012], articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 [în prezent articolul 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012] nu impune ca activitatea în cauză să fie „direcționată către” statul membru al instanței sesizate⁸⁶.

90. Cu toate acestea, s-ar putea observa, mai întâi, că faptul că articolul 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012 nu prevede aplicarea unei astfel de condiții nu înseamnă că aceasta din urmă nu poate fi relevantă, în anumite împrejurări specifice, în scopul de a stabili locul unde s-a produs prejudiciul. Se poate observa de exemplu că, la punctul 42 din Hotărârea *Bolagsupplysningen și Ilsjan*, Curtea se referă la faptul că site-ul în cauză era destinat să fie înțeles de persoane care locuiau într-un anumit stat membru, ceea ce sugerează faptul că, potrivit Curții, cel puțin în materie de calomnie, focalizarea pe piețele anumitor state membre trebuie luată în calcul la stabilirea competenței.

91. În al doilea rând, în ceea ce privește încălcările în materie de mărci comerciale, articolul 97 alineatul (5) din Regulamentul (CE) nr. 207/2009⁸⁷ – care stabilește o normă derogatorie de competență în ceea ce privește încălcările în materie de mărci comerciale – nu cuprinde nicio referire la o condiție care ar impune ca, pentru ca instanțele dintr-un stat membru să aibă competență, site-ul în cauză să fi fost menit să își direcționeze activitățile către respectivul stat membru. Cu toate acestea, în scopul stabilirii competenței în astfel de cazuri, Curtea de Justiție a luat recent în considerare în mod expres faptul că conținutul online în cauză – anunțurile publicitare sau ofertele de vânzare – nu era doar accesibil pentru consumatorii din anumite state membre, ci și destinat acestora din urmă⁸⁸.

92. În al treilea rând, în ceea ce privește difuzarea de programe de televiziune, Curtea Europeană a Drepturilor Omului („Curtea EDO”) a constatat, după examinarea conținutului Regulamentului nr. 44/2001, că Suedia a încălcat articolul 6 din Convenția europeană a drepturilor omului, conferind în special un drept unei instanțe pentru motivul că, în esență, odată ce un program de televiziune, deși accesibil în afara Suediei, a fost produs pentru publicul suedez, acest stat ar fi trebuit să ofere unei persoane care a pretins că ar fi fost calomniată prin respectivul program accesul efectiv la instanțele sale⁸⁹. Prin urmare, se pare că, din punctul de vedere al Curții EDO, statele trebuie să prevadă posibilitatea ca persoanele calomniate să introducă o acțiune în fața instanțelor lor, cu singura condiție ca mesajul să fie direcționat către persoanele care locuiesc în respectivele state.

93. În lumina celor de mai sus, se poate considera, prin urmare, că utilizarea criteriului de direcționare ar putea constitui o schimbare mai puțin radicală în jurisprudența Curții decât prin eliminarea pur și simplu a abordării de tip mozaic sau, altfel spus, prin renunțarea la aceasta. Acest criteriu ar avea și meritul de a evita asumarea competenței de către instanțele unui alt stat membru atunci când ar exista pur și simplu o legătură restrânsă între publicarea pe internet în cauză și orice pretins prejudiciu suferit de reclamant ca urmare a acestei publicări sau atunci când reclamantul urmărește în mod oportunist să profite de aspectul tehnic al publicării prin intermediul internetului pentru a asigura o soluție mai favorabilă litigiului său. În plus, aplicarea

⁸⁶ Hotărârea din 3 octombrie 2013, *Pinckney* (C-170/12, EU:C:2013:635, punctul 42), și Hotărârea din 22 ianuarie 2015, *Hejduk* (C-441/13, EU:C:2015:28, punctul 33).

⁸⁷ Regulamentul (CE) nr. 207/2009 al Consiliului din 26 februarie 2009 privind marca comunitară (versiune codificată) (JO 2009, L 78, p. 1). Acest regulament a fost înlocuit de Regulamentul (UE) 2017/1001 al Parlamentului European și al Consiliului din 14 iunie 2017 privind marca Uniunii Europene (JO 2017, L 154, p. 1), al cărui articol 125 alineatul (5) este formulat în esență precum articolul 97 alineatul (5) din Regulamentul (CE) nr. 207/2009.

⁸⁸ Hotărârea din 5 septembrie 2019, *AMS Neve și alții* (C-172/18, EU:C:2019:674, punctele 56 și 65).

⁸⁹ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea *Arlewin împotriva Suediei* din 1 martie 2016, CE:ECHR:2016:0301JUD002230210.

unui astfel de criteriu, care nu este exclus în mod explicit prin modul de redactare a articolului 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012, ar putea foarte bine să echivaleze cu o mai bună echilibrare a obiectivului proximității cu cel al reducerii numărului de instanțe competente⁹⁰.

94. În concluzie, trebuie, așadar, să se recunoască faptul că încercarea de a găsi o soluție perfectă în cazul calomniei transnaționale reprezintă o încercare inutilă. Experiența a demonstrat că așa stau lucrurile. Există dificultăți atât în ceea ce privește abordarea de tip mozaic, cât și în ceea ce privește abordarea privind „competența unică”. Însă, de la pronunțarea Hotărârii Curții, Shevill, în 1991, Curtea a optat, în general, pentru abordarea de tip mozaic. Considerăm că nu se poate spune că această abordare este în mod atât de evident de greșită sau necorespunzătoare, încât jurisprudența întemeiată pe aceasta trebuie în prezent să fie anulată sau, în caz contrar, abandonată.

95. În orice caz, considerăm că prezenta cauză nu este cea potrivită pentru adoptarea de către Curte a unei poziții cu privire la aspectul dacă abordarea de tip mozaic ar trebui sau nu menținută, îmbunătățită sau chiar abandonată. Într-adevăr, în cauza din litigiul principal, reclamantul nu susține faptul că conținutul în cauză ar constitui un act de calomnie, ci că acesta ar încălca în schimb dreptul francez referitor la actele de denigrare, care reprezintă o formă de viciu ascuns⁹¹. În plus, instanța de trimitere nu pare să pună sub semnul întrebării această clasificare⁹².

96. În temeiul dreptului francez, denigrarea nu intră sub incidența încălcărilor drepturilor referitoare la personalitate, ci mai degrabă sub incidența normelor în materie de concurență neloială⁹³. Mai precis, în temeiul dreptului francez, denigrarea diferă de calomnie prin aceea că aceasta din urmă impune ca critica să fie făcută de așa natură încât să aducă atingere onoarei, demnității sau reputației unei persoane fizice sau juridice, în timp ce denigrarea constă în discreditarea în mod public a produselor unui operator economic, indiferent dacă acestea sunt sau nu sunt concurente, în scopul de a influența tiparele de cumpărare ale clienților⁹⁴.

⁹⁰ A se vedea în acest sens în esență Concluziile prezentate de avocatul general Jääskinen în cauza Pinckney (C-170/12, EU:C:2013:400, punctul 68).

⁹¹ În temeiul dreptului francez, denigrarea este constatată atunci când un concurent răspândește informații destinate să discrediteze concurentul său, cu excepția cazului în care informațiile în cauză se referă la o chestiune de interes general, au un suficient temei de fapt și, cu excepția cazului contrar, sunt exprimate cu un anumit grad de restricție. A se vedea, Griel, J.-P., „Entreprises – Le dénigrement en droit des affaires – La mesure d’une libre critique”, *JCP ed. G*, nr. 19-20, 8 mai 2017, doct. 543 și Cass. Com., 9 ianuarie 2019, nr. 17-18350.

⁹² Este adevărat că, în cererea de decizie preliminară, instanța de trimitere afirmă că aceasta consideră că soluția adoptată în Hotărârea din 17 octombrie 2017, *Bolagsupplysningen și Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:766), referitoare la o pretinsă încălcare a drepturilor referitoare la personalitate poate fi transpusă actelor de concurență neloială care rezultă din difuzarea pe forumurile de pe internet a unor afirmații pretins denigratoare. Totuși, în ceea ce ne privește, considerăm că, din perspectiva dreptului Uniunii, există o diferență semnificativă între invocarea unei încălcări a drepturilor referitoare la personalitate și invocarea unei încălcări a drepturilor de natură pur economică.

⁹³ Din jurisprudența recentă a Curții, rezultă că abordarea privind centrul de interese analizează în mod specific situația în care o persoană pretinde că drepturile sale referitoare la personalitate au fost încălcate. A se vedea în acest sens Hotărârea din 17 iunie 2021, *Mittelbayerischer Verlag* (C-800/19, EU:C:2021:489, punctul 31).

⁹⁴ În plus, în temeiul dreptului francez, denigrarea poate reprezenta, în anumite circumstanțe, și un abuz de poziție dominantă. *Cour d’appel de Paris* (Curtea de Apel, Paris, Franța), Hotărârea nr. 177 din 18 decembrie 2014, *Sanofi și alții/Autorité de la concurrence* (RG nr. 2013/12370). În Hotărârea din 23 ianuarie 2018, *F. Hoffmann-La Roche și alții* (C-179/16, EU:C:2018:25), Curtea de Justiție a constatat că acordul dintre doi concurenți care comercializau două produse concurente de a comunica anumite informații denigratoare factorilor de decizie constituia o restrângere a concurenței „prin obiect”.

97. Desigur, aceste particularități ale dreptului francez nu au *in sine* nicio influență asupra modului în care articolul 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012 trebuie să fie interpretat. Cu toate acestea, posibilitatea reclamantului de a se întemeia pe această calificare mai degrabă decât pe cea a unui act de calomnie înseamnă în mod implicit, dar necesar că prejudiciul invocat este de natură strict economică⁹⁵.

98. Potrivit jurisprudenței Curții, în cazul încălcării drepturilor de natură economică conferite de legislația diferitelor state membre, instanțele acestor state membre au competența de a se pronunța cu privire la prejudiciul cauzat pe teritoriul statelor membre din care fac parte, dat fiind că ele se află în poziția cea mai potrivită pentru a evalua dacă s-a adus efectiv atingere respectivelor drepturi și pentru a stabili natura prejudiciului⁹⁶.

99. În particular, potrivit jurisprudenței Curții, un litigiu cu privire la încălcarea legii privind combaterea concurenței neloiale poate fi soluționat de instanțele oricărui stat membru, în măsura în care respectiva faptă a produs sau riscă să producă un prejudiciu în raza teritorială a instanței sesizate⁹⁷. Mai precis, atunci când piața afectată de comportamentul anticoncurențial se găsește în statul membru pe teritoriul căruia se pretinde că a avut loc prejudiciul invocat, este necesar să se considere că locul materializării prejudiciului, în scopul aplicării articolului 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012, se găsește în acest stat membru⁹⁸.

100. În măsura în care, în cazul unui act de denigrare, piețele susceptibile de a fi afectate sunt cele în care, pe de o parte, sunt comercializate serviciile denigrate și, pe de altă parte, în care a fost accesibil mesajul denigrator, considerăm că, în cauza principală, trebuie să se considere că instanțele franceze au competența, cu condiția ca Gtflix Tv să aibă efectiv un număr apreciabil de clienți care au domiciliul în Franța și cu condiția ca mesajele în litigiu să fi fost publicate în limba franceză sau în limba engleză, dat fiind că numărul de persoane care înțeleg aceste limbi din acest stat membru nu poate fi considerat nesemnificativ⁹⁹.

101. Această soluție este conformă cu obiectivul proximității și cu cel al bunei administrări a justiției urmărite prin Regulamentul nr. 1215/2012, obiective prevăzute la considerentul (16) al acestui regulament. Astfel, instanțele competente în temeiul articolului 7 punctul 2 din Regulamentul nr. 1215/2012, și anume, în împrejurările în litigiu în acțiunea principală, instanțele de la locul de domiciliu al fiecărui client care ar fi putut accesa și înțelege publicațiile în litigiu, trebuie considerate ca fiind cele care se află în poziția cea mai potrivită pentru a evalua dacă un act de denigrare a avut în mod concret efectul de a schimba comportamentul acestora¹⁰⁰. Această soluție este conformă și cu cerința de previzibilitate, dat fiind că orice întreprindere trebuie să se aștepte, atunci când face referire la un concurent într-un conținut public, să poată fi chemată în judecată în fața instanțelor din diferite state membre în care respectivul conținut este sau a fost accesibil și în care respectivul concurent avea clienți.

⁹⁵ Potrivit dreptului Uniunii, același act ar putea primi calificări diferite și, astfel, să i se aplice regimuri diferite, cu condiția ca criteriile de calificare utilizate, scopurile acestor regimuri și întinderea protecției acordate de fiecare dintre acestea să fie diferite. A se vedea prin analogie Hotărârea din 27 ianuarie 2011, Flos (C-168/09, EU:C:2011:29, punctul 34).

⁹⁶ A se vedea de exemplu Hotărârea din 3 aprilie 2014, Hi Hotel HCF (C-387/12, EU:C:2014:215, punctul 39).

⁹⁷ A se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2014, Coty Germany (C-360/12, EU:C:2014:1318, punctul 57).

⁹⁸ Hotărârea din 29 iulie 2019, Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, punctul 33).

⁹⁹ Potrivit unui studiu intitulat „Eurobarometer – Europeans and their Languages, 2012”, realizat de TNS Opinion & Social la cererea Direcției Generale Educație și Cultură, Direcției Generale Traduceri și Direcției Generale Interpretare ale Comisiei, 34 % din populația franceză indică faptul că se consideră capabilă să înțeleagă o conversație în limba engleză. Un astfel de procent ni se pare suficient pentru a presupune că un mesaj redactat în limba engleză, publicat pe un forum frecventat de consumatori francezi, poate fi înțeles de consumatori francezi.

¹⁰⁰ A se vedea în acest sens Hotărârea din 29 iulie 2019, Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, punctul 34), și Hotărârea din 24 noiembrie 2020, Wikingerhof (C-59/19, EU:C:2020:950, punctul 37).

102. În cele din urmă și mai presus de toate, această soluție este coroborată de cerința de coerență între interpretarea normei de competență și a instrumentelor care reglementează legea aplicabilă, prevăzută în considerentul (7) al Regulamentului Roma II¹⁰¹. De altfel, în timp ce normele în materia conflictului de legi aplicabile calomniei nu sunt armonizate, Regulamentul Roma II uniformizează normele în materia conflictului de legi referitoare la concurența neloială¹⁰².

103. În cazul actelor de concurență neloială care afectează interesele unui anumit concurent, la fel ca în acțiunea principală, articolul 6 alineatul (2) din Regulamentul Roma II prevede aplicarea normei generale prevăzute la articolul 4 din acesta¹⁰³, și anume legea țării în care s-a produs prejudiciul¹⁰⁴.

104. În lumina celor de mai sus, considerăm că instanțele franceze vor fi competente dacă se stabilește că Gtflix Tv are un număr considerabil de clienți în Franța, care ar putea avea acces la publicarea sau la publicările în cauză și care ar putea să le înțeleagă. Examinarea acestor aspecte este de competența instanței naționale.

V. Concluzie

105. Având în vedere că o cerere de rectificare a datelor și de ștergere a anumitor conținuturi nu poate fi introdusă decât în fața instanțelor judecătorești de la domiciliul pârâtului, de la locul evenimentului cauzator sau de la locul unde se află centrul intereselor reclamantului, propunem să se răspundă la întrebarea adresată după cum urmează:

Articolul 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1215/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială trebuie interpretat în sensul că un reclamant care se întemeiază pe un act de concurență neloială care constă în difuzarea de afirmații denigratoare pe internet și care solicită atât rectificarea datelor și ștergerea anumitor conținuturi, cât și repararea prejudiciului moral și economic care rezultă din aceasta poate introduce o acțiune sau o cerere în fața instanțelor judecătorești din fiecare stat membru pe teritoriul căruia conținutul publicat online este sau a fost accesibil, pentru a obține despăgubiri numai pentru prejudiciul cauzat pe

¹⁰¹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iulie 2018, *flyLAL-Lithuanian Airlines* (C-27/17, EU:C:2018:533, punctul 41), Hotărârea din 29 iulie 2019, *Tibor-Trans* (C-451/18, EU:C:2019:635, punctul 35), și Hotărârea din 9 iulie 2020, *Verein für Konsumenteninformation* (C-343/19, EU:C:2020:534, punctul 39).

¹⁰² Deși nu există nicio definiție a noțiunii de „concurență neloială” prevăzută în Regulamentul Roma II, considerentul (21) al acestuia afirmă că „norma de conflict de legi trebuie să protejeze concurenții, consumatorii și publicul larg și să garanteze o funcționare corectă a economiei de piață. Legătura cu legislația țării în care sunt sau pot fi afectate relațiile concurențiale sau interesele colective ale consumatorilor permite, în general, îndeplinirea acestor obiective”. În plus, întrucât dispozițiile dreptului Uniunii trebuie interpretate în conformitate cu dreptul internațional, trebuie să se sublinieze că Convenția de la Paris impune statelor părți la această convenție, ceea ce este cazul tuturor statelor membre, să asigure o protecție eficientă împotriva concurenței neloiale, care include, în sensul acestei convenții, „afirmațiile false, în exercitarea comerțului, care sunt de natură a discredita întreprinderea, produsele sau activitatea industrială sau comercială a unui concurent”. Având în vedere aceste două aspecte, trebuie să se considere că noțiunea de „concurență neloială” în sensul Regulamentului Roma II include și actele de denigrare.

¹⁰³ Într-adevăr, această dispoziție introduce o excepție de la regula prevăzută la articolul 6 alineatul (1) potrivit căreia „[I]legea aplicabilă obligațiilor necontractuale care decurg dintr-un act de concurență neloială este legea țării în care sunt sau pot fi afectate relațiile concurențiale sau interesele colective ale consumatorilor”. Cu toate acestea, înțelegem această excepție în sensul că înseamnă în special că este destinată să permită, după caz, aplicarea normelor specifice prevăzute la articolul 4 alineatul (2) și la articolul 4 alineatul (3) din regulament. A se vedea *Wautelet, P.*, „Concurrence déloyale et actes restreignant la libre concurrence”, *R. D. C.*, 2008/6, iunie 2008, p. 512. Prin urmare, în multe cazuri, nu va exista nicio diferență între rezultatele obținute prin aplicarea acestor două norme, întrucât piața va fi adesea locul în care se produce prejudiciul. În plus, potrivit considerentului (21) al regulamentului menționat, norma specială prevăzută la articolul 6 alineatul (1) nu derogă de la norma generală prevăzută la articolul 4 alineatul (1), la care se referă articolul 6 alineatul (2), ci mai degrabă o precizează.

¹⁰⁴ Prejudiciul de care trebuie să se țină seama, pentru a stabili locul în care acesta s-a produs, este prejudiciul direct, astfel cum reiese din considerentul (16) al regulamentului menționat. A se vedea Hotărârea din 10 decembrie 2015, *Lazar* (C-350/14, EU:C:2015:802, punctul 23).

teritoriul statului membru respectiv. Cu toate acestea, pentru ca respectivele instanțe să aibă competența necesară, este necesar ca reclamantul să poată demonstra că are un număr apreciabil de consumatori în jurisdicția respectivă, care sunt susceptibili de a avea acces la publicația în cauză și de a o fi înțeles.